

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Barbora Košárková

**Alternativy nepodmíněného trestu odnětí
svobody**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.
Katedra trestního práva
Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. 9. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny, a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce, včetně poznámek pod čarou, má 169 908 znaků včetně mezer.

V Praze dne 2. 9. 2023

Barbora Košárková

Bibliografický záznam

KOŠÁRKOVÁ, Barbora. Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody. Praha, 2023. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí diplomové práce JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce. Rovněž mé poděkování patří mé rodině a přátelům za podporu při vypracování této práce a také při celém studiu.

Obsah

1 Obsah

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody	1
Diplomová práce	1
Bibliografický záznam	3
Seznam použitých zkratk.....	8
Úvod.....	9
1 Pojem a účel trestu	12
1.1 Pojetí trestu	12
1.2 Účel trestu.....	12
1.2.1 Teorie trestání.....	12
1.2.2 Teorie účelu (funkce) trestu	14
1.2.3 Využití teorií v právním systému České republiky	16
2 Restorativní justice.....	17
3 Probační a mediační služba.....	19
4 Alternativní trest	20
4.1 Definice	21
4.2 Historický vývoj	21
4.3 Výhody alternativních trestů	22
4.4 Dělení alternativních trestů.....	22
5 Alternativní tresty v České republice.....	24
5.1 Role probační služby v České republice.....	24
5.2 Novela trestního zákoníku zákonem č. 333/2020 Sb.	26
5.3 Trest domácího vězení.....	27
5.3.1 Historický vývoj.....	27
5.3.2 Charakteristika trestu domácího vězení	28
5.3.3 Definice trestu domácího vězení	28
5.3.4 Uložení trestu domácího vězení	29
5.3.5 Uložení přiměřených povinností a omezení k trestu domácího vězení.....	30
5.3.6 Přeměna trestu domácího vězení na trest odnětí svobody.....	31
5.3.7 Výkon trestu domácího vězení	32
5.3.8 Elektronický monitoring	33
5.3.9 Shrnutí trestu domácího vězení	35
5.4 Trest obecně prospěšných prací.....	36
5.4.1 Historický vývoj	36
5.4.2 Charakteristika trestu obecně prospěšných prací	37

5.4.3	Definice trestu obecně prospěšných prací	38
5.4.4	Uložení trestu obecně prospěšných prací	38
5.4.5	Uložení přiměřených povinností a omezení k trestu obecně prospěšných prací.....	40
5.4.6	Podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací	41
5.4.7	Přeměna trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody	41
5.4.8	Výkon trestu obecně prospěšných prací	42
5.4.9	Shrnutí trestu obecně prospěšných prací	43
5.5	Peněžitý trest.....	45
5.5.1	Historický vývoj peněžitého trestu.....	45
5.5.2	Charakteristika peněžitého trestu	47
5.5.3	Definice peněžitého trestu	47
5.5.4	Uložení peněžitého trestu	47
5.5.5	Uložení přiměřených povinností a omezení k peněžitému trestu	49
5.5.6	Podmínky výkonu peněžitého trestu	49
5.5.7	Přeměna peněžitého trestu.....	50
5.5.8	Výkon peněžitého trestu.....	50
5.5.9	Shrnutí peněžitého trestu	51
5.6	Ostatní alternativní tresty.....	53
5.6.1	Tresty postihující majetek	53
5.6.2	Tresty omezující svobodu či výkon činnosti.....	54
5.6.3	Tresty za „nemorální jednání“	57
6	Alternativní tresty v Nizozemsku	58
6.1	Zákonná úprava trestů v Nizozemsku	58
6.1.1	Alternativní tresty.....	60
6.1.2	Role probační služby v Nizozemsku	61
6.1.3	Novela trestního řádu	63
6.2	Elektronický monitoring.....	63
6.2.1	Shrnutí elektronického monitoringu.....	65
6.3	Trest obecně prospěšných prací.....	65
6.3.1	Shrnutí trestu obecně prospěšných prací	68
6.4	Peněžitý trest.....	68
6.4.1	Shrnutí peněžitého trestu	69
7	Srovnání	71
7.1	Domácí vězení a elektronický monitoring.....	71
7.2	Trest obecně prospěšných prací.....	72
7.3	Peněžitý trest.....	74
8	Úvahy de lege ferenda	76

Závěr.....	78
Seznam použitých zdrojů	80
Komentáře, monografie a odborné články	80
Internetové zdroje	81
Právní předpisy a důvodové zprávy	83
Judikatura.....	84
Přílohy	86
Tabulka č. 1 – Počet uložených trestů v České republice	86
Tabulka č. 2 – Počet uložených trestů v Nizozemsku	87
Tabulka č. 3 – počet uložených trestů obecně prospěšných prací dle nizozemské probační služby.....	87
Tabulka č. 4 – Druhy protiprávní činnosti, za které je ukládán trest obecně prospěšných prací	88
Tabulka č. 5 – Počet vykonaných behaviorálních programů.....	89
Tabulka č. 6 – Využívání elektronického monitoringu	90
Abstrakt	91
Abstract	92

Seznam použitých zkratek

TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
STrZ	zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
TZ NL	zákon s identifikačním kódem BWBR0001854, Wetboek van Strafrecht ¹
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum ²

¹ Nizozemský trestní zákon

² Vědecké výzkumné a dokumentační středisko

Úvod

Problematika ukládání trestů se dlouhodobě dostává do pozornosti jak odborné, tak i laické veřejnosti. Ačkoliv je obecně nejznámějším a historicky nejužívanějším trestem trest odnětí svobody, který je považován za univerzální druh trestu spočívající v odloučení pachatele od společnosti, dostávají se v posledních desetiletích do popředí i jiné druhy trestů nesouvisející s trestem odnětí svobody. Tyto alternativy k trestu odnětí svobody mají své zastánce, ale samozřejmě i své odpůrce. Za výhody alternativních trestů jsou často označovány nižší ekonomická náročnost, zachování sociálních vazeb, širší možnosti výchovného působení a lepší reintegrace odsouzeného do společnosti. Za negativa se pak obvykle považuje nedostatečná kontrola odsouzených a nízký sankční charakter alternativních trestů. Na ukládání trestů pak má také vliv vnímání trestů společností. Světová odborná veřejnost se od konce 20. století snaží o co největší humanizaci sankcí a o implementaci opatření, které zvýší počet ukládání alternativních trestů, a to mimo jiné s cílem snížit vězeňskou populaci. Laická veřejnost pak naopak mnohdy volá po zpřísnění trestů a ukládání vyšších trestů odnětí svobody v domnění, že stávající tresty a jejich aplikace jsou příliš mírné a neodpovídají závažnosti spáchaných trestných činů.

Tato diplomová práce si klade za cíl představit tři alternativy k trestu odnětí svobody, kterými jsou trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest a provést jejich srovnání s nizozemskou úpravou. Trest domácího vězení byl vybrán především pro jeho potenciál v určitých případech zcela nahradit trest odnětí svobody, a to především v době, kdy začne plně fungovat systém elektronického monitoringu. Trest obecně prospěšných prací byl zvolen jakožto typický představitel alternativních trestů. Peněžitý trest je pak trestem, který obzvláště v posledních letech začíná při ukládání trestů nabývat na významu, a to především v České republice, a proto jsem považovala za nutné se mu také věnovat. Záměrně pak byla vynechána úprava podmíněného trestu odnětí svobody a podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem. I přesto, že je podmíněný trest odnětí svobody oblíbenou alternativou k trestu odnětí svobody a je nejčastěji ukládaným druhem trestu, mám za to, že by se jeho ukládání mělo snížit právě ve prospěch trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací či peněžitého trestu, u kterých vnímám větší společenskou prospěšnost, a také individuálnější a intenzivnější působení na pachatele.

Diplomová práce využívá právní úpravu trestání obsaženou především v trestních zákonech České republiky a Nizozemska, dále pak odbornou literaturu a statické údaje o uložených trestech v obou zemích. Pro samotné zpracování diplomové práce byly použity metody deskripce, analýzy a komparace právních úprav České republiky a Nizozemska.

Diplomová práce je rozdělena na osm kapitol, přičemž první čtyři kapitoly se věnují teoretickému úvodu do problematiky trestání a alternativních trestů, další dvě kapitoly se věnují úpravě v České republice a v Nizozemsku a poslední dvě kapitoly obsahují srovnání a návrhy de lege ferenda.

První kapitola bude popisovat pojem a účel trestu, přičemž v první podkapitole budou představeny rozdílná pojetí pojmu trest a v druhé podkapitole budou uvedeny jednotlivé teorie trestání, účel trestu a jeho využití v právním systému České republiky.

Další tři kapitoly se věnují restorativní justici, probační a mediační službě, a nakonec i obecně alternativním trestům. Tyto tři kapitoly jsou tematicky blízce provázány, a to z toho důvodu, že jsou alternativní tresty jedním z projevů restorativní justice, zároveň je při aplikaci alternativních trestů potřeba služeb probační a mediační služby.

Kapitola pět se soustředí na úpravu alternativních trestu v České republice. Je rozdělena na šest podkapitol, kdy po obecném úvodu, popisu probace a představení důležité novely trestního zákoníku následují tři kapitoly věnující se postupně trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu. Tyto kapitoly jsou pak dále členěny na historický vývoj daného trestu, jeho charakteristiku a definici, ukládání daného trestu a případné ukládání přiměřených povinností a omezení, přeměnu daného trestu na jiný trest, výkon trestu, a nakonec je provedeno shrnutí úpravy daného trestu. V případě trestu domácího vězení byla sice z vynechána část o podmínkách výkonu trestu z důvodu obsažení této problematiky již v podkapitole věnující se uložení trestu domácího vězení, zato je však rozšířena o kapitolu věnující se elektronickému monitoringu, jakožto podstatné problematice v rámci trestu domácího vězení. V poslední podkapitole páté kapitoly jsou pak stručně popsány zbývající alternativní tresty nespojené s odnětím svobody pro doplnění a ucelení dané problematiky.

Následující kapitola obsahuje popis úpravy alternativních trestů v Nizozemsku se zaměřením na úpravu elektronického monitoringu, trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Po obecném úvodu do právní úpravy trestání v Nizozemsku se další tři podkapitoly věnují úpravě elektronického monitoringu, trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu, přičemž každá podkapitola obsahuje shrnutí dané úpravy.

Kapitola osm pak obsahuje srovnání úprav České republiky a Nizozemska týkající se trestu domácího vězení a monitoringu, trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Kapitola s názvem Návrhy de lege ferenda obsahuje nastínění možných úprav českého právního řádu inspirující se nizozemskou úpravou.

Toto téma práce jsem si zvolila především z důvodu jeho dlouhodobé aktuálnosti. Mám za to, že se jedná o téma atraktivní, které lze pojmout z mnoha úhlů a dojít k rozdílným návrhům pro

změnu stávající úpravy. Inspiraci pak lze čerpat napříč téměř všemi státy, jelikož každý právní řád upravuje druhy a ukládání trestů vždy alespoň trochu odlišně. Pro tuto práci jsem si vybrala ke srovnání právní úpravu Nizozemska, přičemž jsem kromě Nizozemska zvažovala i srovnání českého právního řádu s přístupy Finska, Norska či Německa. Nakonec jsem zvolila Nizozemsko jakožto člena Evropské unie, který je znám svou nízkou obsazeností věznic a vstřícným přístupem k odsouzeným, a proto mne zajímalo, jakou úpravu alternativních trestů Nizozemsko zvolilo a zda se výrazně liší od české koncepce.

1 Pojem a účel trestu

1.1 Pojetí trestu

Trest je jednou z forem reakcí státu na protiprávní jednání pachatele, které je společností považováno za natolik závažné, že je jeho postihnutí upraveno v trestním zákoníku.

Ščerba definuje trest jako „*právní následek trestného činu představující jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, ukládaný na základě zákona výlučně trestním soudem, zahrnující v sobě určitou újmu pro pachatele a vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, jehož výkon je vynutitelný státní mocí*“.³

Jiné zdroje vnímají pojem trestu obdobně, a to jako „*opatření[m] státního donucení, které je ukládáno v trestním řízení jménem státu k tomu povolanými soudy pachateli za jeho trestný čin; tímto opatřením je pachateli působena určitá újma a zároveň je jím vysloven společenský odsudek trestného činu a jeho pachatele ze strany státu a společnosti*“.⁴

V těchto definicích tak lze spatřovat několik společných znaků, kterými jsou (i) právní následek za spáchání trestného činu, (ii) vynucovaný státní mocí, (iii) ukládání trestu soudy, (iv) způsobení újmy pachateli a (v) negativního vnímání pachatele společností.

1.2 Účel trestu

Účel trestání se postupem času měnil a vyvíjel. Vliv na účel a vnímání trestu jako takového měla a dodnes má především trestní politika státu, jakož i samotná společnost, a s tím související (de)kriminalizace protiprávního jednání.⁵ S účelem trestu pak úzce souvisí jednotlivé teorie trestání, které byly ovlivněny filosofickým myšlením doby, v níž vznikaly.

1.2.1 Teorie trestání

V rámci kriminologie existují tři základní teorie trestání. Těmito teoriemi jsou (i) teorie absolutní, (ii) teorie relativní a (iii) teorie smíšená, přičemž teorii absolutní lze považovat za nejhranější teorii trestání, a teorie smíšená naopak vyjadřuje nejmodernější pojetí trestání.

³ KALVODOVÁ, Věra. § 36 [Druhy trestních sankcí]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁴ VANDUCHOVÁ, Marie. § 36 [Druhy trestních sankcí]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 494.

⁵ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 193. ISBN 978-80-7502-499-2.

1.2.1.1 Absolutní teorie

Absolutní teorie neboli teorie taliační chápe trest jako odplatu za spáchaný trestný čin. Daný trest by dle ní měl odpovídat spáchanému trestnému činu. Tato teorie byla prosazována mimo jiné slavnými filozofy z druhé poloviny 18. století Immanuelem Kantem a Georgem W. Hegelem, kteří shodně považovali trest za „účel sám v sobě“, neboli že trest nemá plnit a neplní funkci nápravnou či preventivní, ale jedná se spíše o jakýsi samozřejmý následek za spáchání trestného činu, jímž bude dosaženo spravedlnosti.⁶

1.2.1.2 Relativní teorie

Naproti tomu relativní teorie vnímá trest z pohledu jeho účelnosti, kdy primárním účelem je prevence před pácháním dalších trestů. Relativní teorie tak blízce souvisí s teorií prevence a odstrašení, které shodně považují za hlavní funkci trestu odradit od páchání trestu, resp. od dalšího páchání trestu. V rámci relativní teorie pak byla významná tzv. Feuerbachova teorie psychologického donucení, jejíž podstatou bylo dělení prevence na generální a speciální, přičemž větší důraz byl kladen na prevenci generální, která měla sloužit k odrazení od páchání trestných činů cílícího obecně na společnost, na rozdíl od prevence speciální, nebo také individuální, která míří na konkrétní pachatele. S touto teorií pak úzce souvisí tzv. Lisztova teorie speciální prevence, která se soustředila na samotné ukládání trestů a jejich individualizaci podle toho, o jaké pachatele se jedná, zda o prvopachatele, příležitostné pachatele, či o opakované recidivisty.⁷

1.2.1.3 Smíšená teorie

Nakonec existuje také teorie smíšená neboli slučovací, která kombinuje vícero teorií dohromady, především pak teorii generální a speciální prevence, jež mají působit jak na potenciální pachatele, tak i na pachatele trestných činů, aby byli odrazeni od páchání trestného činu, respektive aby alespoň v páchání trestných činů nepokračovali.⁸

⁶ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 185, ISBN 80-7179-813-4.

⁷ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 186-187, ISBN 80-7179-813-4.

⁸ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 187, ISBN 80-7179-813-4.

1.2.2 Teorie účelu (funkce) trestu

Lze rozlišit pět hlavních teorií účelu trestání, a to (i) retributivní teorii, (ii) teorii odstrašení, (iii) rehabilitační teorii, (iv) vylučovací teorii a (v) restituční teorie. Tyto myšlenkové směry se v podstatě detailněji věnují výše popsaným teoriím trestání, tedy teorii absolutní, relativní a smíšené.

1.2.2.1 Retributivní teorie

Retributivní teorie trestání vnímá trest jako samozřejmý následek za protiprávní jednání, který má za cíl v přiměřené míře negativně ovlivnit život pachatele.⁹

Retributivní teorie tak zahrnuje odplatu neboli mstu, která je pravděpodobně nejhistoričtějším nástrojem trestání, jež se z osobní msty, na kterou měla právo poškozená osoba či její rodina, postupem času stala „msta kolektivní“, jejíž výkon byl svěřen do rukou státu.¹⁰

Ačkoliv byla retributivní teorie a její vliv na trestání vlivem humanizace trestání minimalizována, má i dnes své postavení a jistou důležitost v oblasti trestání, a to především ve vnímání a reakcích na tresty společností, ale také slouží jako jakási pojistka před tím, aby stát ukládal neadekvátní tresty.¹¹

1.2.2.2 Teorie odstrašení

Teorie odstrašení v trestu vidí preventivní funkci, a to jak specifickou, tak i generální, jelikož má v pachateli vyvolat dojem, že „*páchání trestné činnosti se nevyplácí*“ a odradit jej od uskutečnění protiprávního jednání. Trest však působí na každého individuálně, přičemž není zcela zřejmé, zda má na pachatele hlavní vliv pouhá myšlenka dopadení či trest jako takový.¹² Tato teorie však není plně aplikovatelná u tzv. recidivistů, a to vzhledem k tomu, že si takoví pachatelé vlivem opakovaných uložených trestů na tyto tresty zvykli, a tudíž je nevnímají tak závažně jako prvopachatelé.¹³

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 198. ISBN 978-80-7502-499-2.

¹⁰ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 188. ISBN 80-7179-813-4.

¹¹ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 189. ISBN 80-7179-813-4.

¹² KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 189. ISBN 80-7179-813-4.

¹³ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 198-199. ISBN 978-80-7502-499-2.

V rámci odstrašení a jeho preventivní funkce pak není primární „hrozbou“ pro pachatele druh trestu, ale jeho nevyhnutelnost.^{14,15}

Mezi negativa spojená s aplikací teorie odstrašení na trestání patří především riziko ukládání nepřiměřených trestů za účelem co nejvíce odradit ostatní potenciální pachatele (problematika tzv. „*exemplárního potrestání*“) nebo negativní vnímání pachatele společností, které zabraňuje následné adekvátní resocializaci.¹⁶

1.2.2.3 Rehabilitační teorie

Rehabilitační teorie si klade za cíl především nápravu pachatele, s čímž souvisí rovněž zapojení probačního pracovníka a práce s pachatelem po výkonu jeho trestu pro kvalitnější zajištění jeho resocializace.¹⁷

Tato teorie se nejvíce rozvíjela ve druhé polovině 20. století, kdy se začaly více zkoumat příčiny chování pachatelů a jejich motivace k páchání trestných činů. Snaha o převýchovu pachatelů vedla rovněž ke změně stylu vedení věznic (jedná se např. o „*polootevřená nebo otevřená vězení, o různé modely uspořádání vězeňských komunit a organizaci života v nich*“¹⁸) a přístupu k vězňům. V popředí pak byly především rehabilitační programy jakožto hlavní nástroj pro převýchovu pachatelů, bohužel však většina těchto programů neměla dostatečně úspěšné výsledky.¹⁹

1.2.2.4 Vylučovací (eliminační) teorie

Účelem trestu u vylučovací teorie je pak především *vyloučení* pachatele ze společnosti, což zabráni pachateli páchat další trestnou činnost a zároveň ochrání společnost před tímto protiprávním jednáním.²⁰ Jedná se o jednu z historičtějších funkcí trestání, avšak své

¹⁴ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 190. ISBN 80-7179-813-4.

¹⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s.195. ISBN 978-80-7380-312-4.

¹⁶ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 190. ISBN 80-7179-813-4.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 199. ISBN 978-80-7502-499-2.

¹⁸ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 191. ISBN 80-7179-813-4.

¹⁹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 198. ISBN 978-80-7380-312-4.

²⁰ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 199. ISBN 978-80-7502-499-2.

uplatnění nalézají i dnes, a to ve formě trestu odnětí svobody, domácího vězení, vyhoštění²¹ nebo také zabezpečovací detence, která je určena pro pachatele se závažnou duševní poruchou, pro které není dostačující ochranné léčení.^{22,23}

1.2.2.5 Kompenzační (restorativní) teorie

Kompenzační teorie se od ostatních teorií odlišuje tím, že do popředí zájmu nestaví pouze pachatele, ale také oběť trestné činnosti se snahou především napravit nejen vzniklou škodu, ale i vztahy mezi pachatelem a jeho obětí. Mezi hlavní nástroje patří, kromě náhrady škody, taktéž „*omluva, lítost, náprava, pokání a odpuštění*“²⁴. Z kompenzační teorie nejvíce vycházejí alternativní procesní instituty, a také alternativní tresty.²⁵

1.2.3 Využití teorií v právním systému České republiky

Trestní politika ČR je založená na tzv. smíšené teorii, která kombinuje jednotlivé teorie trestání a funkce trestu tak, aby splnila všechny jejich jednotlivé cíle.²⁶ Tyto cíle trestání sice nejsou v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „**TrZ**“ nebo „**trestní zákoník**“) výslovně zmíněny (na rozdíl od zákona č. 140/1961 Sb. trestní zákon (dále jen „**trestní zákon**“ nebo „**STrZ**“), kde byl účel trestu jasně vymezen v § 23), vycházejí však z jednotlivých zásad vymezených v trestním zákoníku.²⁷

²¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 184. ISBN 978-80-7380-312-4.

²² KUČTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 192. ISBN 80-7179-813-4.

²³ ŠÁMAL, Pavel. § 100 [Zabezpečovací detence]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1179.

²⁴ KUČTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 192. ISBN 80-7179-813-4.

²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 199. ISBN 978-80-7502-499-2.

²⁶ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 199. ISBN 978-80-7502-499-2.

²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 200. ISBN 978-80-7502-499-2.

2 Restorativní justice

„Současná trestní spravedlnost nepředstavuje adekvátní reakci společnosti na kriminalitu.“²⁸

Restorativní justice spočívá v odlišném přístupu k celému trestnímu procesu, počínaje pojetím trestného činu, které restorativní justice chápe nejen jako protiprávní jednání proti veřejnému zájmu, ale rovněž a možná především jako protiprávní čin vůči konkrétnímu poškozenému, resp. oběti, a proti jejich společnému vztahu.²⁹

Dle Kuchty definuje OSN restorativní justici jako *„proces, ve kterém oběť, pachatel a/nebo jakýkoliv další jedinec nebo člen komunity dotčený zločinem aktivně participuje na společném řešení jeho důsledků“*³⁰.

Restorativní justice se tak snaží navrátit práva jednotlivým osobám, včetně jejich práva na náhradu škody a zadostiučinění. Primárním cílem restorativní justice tak je náprava vztahů mezi pachatelem a poškozeným a případná náhrada škody, resp. újmy, nikoliv potrestání pachatele a uspokojení státu.

Restorativní justici lze rozdělit na dva základní typy tzv. „modelů“. V první skupině modelů převládá skupinový mediační prvek a sestává z (i) konference mezi obětí a pachatelem, (ii) rodinné skupinové konference a (iii) kruhů (forma skupinové „terapie“). Druhý model restorativní justice je rozdělen na (i) odklony, (ii) léčebné programy (spočívající například v ochranném léčení či zabezpečovací detenci) a (iii) postpenitenciární programy.³¹

Mezi základní principy restorativní justice patří (i) respekt k obětem i pachatelům, (ii) odpovědnost pachatele za způsobenou újmu, (iii) dialog, (iv) participace, (v) vyváženost ve společnosti, (vi) dobrovolnost účastníků, (vii) pospolitost spočívající v zapojení bezprostředního okolí do řešení konfliktu a (viii) individualita člověka.³² Jiné zdroje pak mezi základní principy

²⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 23. ISBN 978-80-87576-93-9.

²⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 23. ISBN 978-80-87576-93-9.

³⁰ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 215. ISBN 80-7179-813-4.

³¹ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 18-20. ISBN 978-80-87071-55-7.

³² ZEHR, Howard, 2001 cit. In ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 33. ISBN 978-80-7367-757-2.

řadí také vnímání zločinu jakožto škody způsobené určité osobě a nikoli jako jednání proti společenskému pořádku, přičemž sankce za zločin uložená pachateli má vést primárně k nápravě způsobené škody a důsledků trestného činu.³³

Kromě náhrady újmy a nápravy vztahů s poškozeným míří restorativní justice i na chování samotného pachatele a snaží se na něj působit tak, aby byla naplněna rovněž i nápravná a preventivní funkce aplikovaná v rámci retributivní justice. Restorativní justice se však místo trestání, kdy pachatel a poškozený převážně brojí proti sobě navzájem, snaží naplnit tyto funkce přístupem k pachateli tak, aby sám přijal odpovědnost za spáchání protiprávního jednání, uvědomil si jeho závažnost a projevil soucit ke způsobené újmě poškozeného. Pokud pachatel takto přijme odpovědnost, je vysoce pravděpodobné, že se zdrží páčání další trestné činnosti, což naplní výchovnou funkci justice.³⁴

³³ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In: Zdeněk Karabec, *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 2003, 8-9.

³⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 24-25. ISBN 978-80-87576-93-9.

3 Probační a mediační služba

S alternativními tresty úzce souvisí práce probační a mediační služby. V rámci probační služby je vykonáván dohled nad odsouzeným, především nad výkonem jemu uložených zákazů a povinností, ale i případná pomoc odsouzenému k vedení řádného života. Mediační služba pak má svou významnou roli v rámci mimosoudního řešení sporů.³⁵

V České republice je role mediační služby upravena § 2 odst. 2 zákona o probační a mediační službě, který mediaci definuje jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením*“. Zároveň lze mediaci provést pouze v případě, že s tím obě strany, tedy pachatel, resp. obviněný i poškozený, souhlasí.³⁶

Probační i mediační služba tak slouží jako jedny z nástrojů uplatňování prvků restorativní justice a jako takové jsou důležitými institucemi v rámci celého trestního řízení, včetně ukládání trestů a jejich výkonu.

³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 209-210; 21 cm. ISBN 978-80-7502-499-2.

³⁶ Viz § 2 odst. 2 zákona o probační a mediační službě.

4 Alternativní trest

Již mnoho let odborná i laická veřejnost diskutuje o možnostech snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, a to nejen napříč členskými státy Evropské unie, ale i mimo ni. Důvodů pro tuto diskusi je hned několik, ať už se jedná o nedostatečné naplnění výchovné funkce tohoto trestu nebo o finanční zatížení státu související s uvězněním a péčí o vězně.³⁷

Do popředí se tak již několik desítek let dostávají alternativní způsoby řešení nejen trestního řízení (v podobě tzv. odklonů), ale také samotného trestání (v podobě alternativních trestů). Oba tyto způsoby pak úzce souvisí se systémem restorativní justice, jenž mění tradiční způsob chápání trestného činu, když trestný čin vnímá „*nikoli jako konflikt mezi pachatelem a právem, ale jako konflikt mezi pachatelem činu a jeho obětí*“.³⁸ Jak již bylo popsáno výše, primárním cílem restorativní justice není potrestání pachatele, ale především náprava vztahů mezi pachatelem a obětí.³⁹

Ačkoliv hlavním záměrem zákonodárce při zakotvení prvků restorativní justice do trestních předpisů pravděpodobně nebylo naplnění jejich znaků, ale spíše snaha o snížení počtu uvězněných osob, a tudíž snížení finanční zátěže státu, je i přesto její zakotvení podstatné.⁴⁰ Systém restorativní justice totiž umožňuje nápravu vztahů mezi pachatelem a obětí, čímž přispívá k narovnání vztahů ve společnosti i k nápravě pachatele, a tím celkově pomáhá přispívat ke snížení kriminality.

Uložení alternativních trestů je žádoucí především u pachatelů, u nichž by v případě odsouzení k trestu odnětí svobody byl uložen trest v délce do jednoho roku, jelikož i v rámci krátkodobého trestu na pachatele působí negativní vlivy trestu odnětí svobody, pozitivní vlivy jsou však minimální.⁴¹

³⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 15. ISBN 978-80-87576-93-9.

³⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 15. ISBN 978-80-87576-93-9.

³⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 15. ISBN 978-80-87576-93-9.

⁴⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 16. ISBN 978-80-87576-93-9.

⁴¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 22. ISBN 978-80-87576-93-9.

S alternativními tresty souvisí rovněž problematika (de)kriminalizace jednotlivých protiprávních jednání, jelikož alternativní tresty mohou sloužit jako mezistupeň mezi kriminalizovaným a dekriminalizovaným protiprávním jednáním.⁴²

4.1 Definice

V současné době neexistuje jednoznačná definice pojmu alternativní trest. Podle Jelínka spojuje výklad pojmu napříč různými definicemi především neexistence výkonu trestu odnětí svobody a minimalizace omezení práv pachatele.⁴³ Kriminologický slovník popisuje alternativní trest jako „*alternativu k uvěznění, která má zaručit naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby odsouzený vykonal trest odnětí svobody*“.⁴⁴ Další zdroj pak zmiňuje dvě základní podmínky (i) neexistence ztráty osobní svobody a (ii) neexistence zmírnění či zlepšení podmínek oproti trestu odnětí svobody.⁴⁵

Alternativním trestům se věnuje i řada mezinárodních dokumentů. Například EU vydala v roce 2008 Rámcové rozhodnutí Rady EU 2008/947/SVV o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty, které ve svém článku 2 odstavci 4 definuje alternativní trest jako „*jiný trest než trest odnětí svobody, opatření spojené se zbavením osobní svobody nebo peněžitý trest či pokuta, ukládající povinnost nebo příkaz*“.⁴⁶ Tato definice nicméně slouží pouze pro účely rozhodnutí a nejedná se o obecnou definici alternativních trestů.

Lze však shrnout, že všechny výše zmíněné definice pojí minimálně jeden elementární společný znak, kterým je vykonání trestu mimo vězeňská zařízení.

4.2 Historický vývoj

Historicky existují dva základní alternativní tresty, a to trest zákazu činnosti a peněžitý trest. V roce 1995 byl v do českého právního řádu zaveden trest obecně prospěšných prací, a v roce 1998 pak podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

⁴² JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 207–208. ISBN 978-80-7502-499-2.

⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 206. ISBN 978-80-7502-499-2.

⁴⁴ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 209. ISBN 978-80-7380-312-4.

⁴⁵ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 214. ISBN 80-7179-813-4.

⁴⁶ Rámcové rozhodnutí Rady 2008/947/SVV ze dne 27. listopadu 2008 o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty, Úř. věst. L 337/102, 16. 12. 2008.

Největší změna v oblasti trestání pak nastala s přijetím nového trestního zákoníku v roce 2009. Trestní zákoník přinesl řadu nových alternativních trestů, mezi které patří například trest domácího vězení, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a od roku 2020 byl novelou č. 114/2020 Sb. přidán také zákaz držení a chovu zvířat.⁴⁷

4.3 Výhody alternativních trestů

Výhody užívání alternativních trestů lze rozdělit na dvě části, a to výhody pro společnost jako takovou a výhody pro samotného pachatele. Alternativní tresty přinášejí ekonomické výhody spočívající nejen v tom, že se pachatel nenachází ve vězení, jakožto nejnákladnějším typu trestu, ale také v možnosti využít pachatele jako „pracovní sílu“. Další výhodou je absence sociálního vyloučení, kdy oproti nepodmíněnému výkonu trestu odnětí svobody nedochází k vyčlenění osoby ze společnosti a následné potřeby resocializace, nedochází k působení negativních vlivů, tedy k tzv. kriminální infekci, ale je zde obvykle jistá míra žádoucí kontinuity v dosavadním způsobu života. Především však alternativní tresty mnohdy umožňují zajištění kompenzace pro poškozené či oběti.⁴⁸

Oproti trestu odnětí svobody tak u alternativních trestů nedochází k (i) vynětí z přirozeného sociálního prostředí, (ii) k pobytu ve výrazně kriminogenním prostředí, (iii) ke zvýšení efektu stigmatizace a (iv) ke škodlivému sociálnímu prostředí.⁴⁹

I přes výše zmíněné nevýhody trestu odnětí svobody jsou alternativní tresty postaveny naroveň trestu odnětí svobody⁵⁰, čemuž odpovídá i úprava obsažená v trestním zákoníku, když v § 52 trestního zákoníku taxativně vypočítává druhy trestů, přičemž mezi nimi neurčuje vzájemný vztah nadřízenosti a podřízenosti.

4.4 Dělení alternativních trestů

Alternativní tresty lze dělit do třech kategorií, a to podle druhu uloženého trestu.

První kategorií jsou tresty, které jsou vykonávány odnětím svobody pouze částečně. Jedná se tak například o tresty odnětí svobody, které jsou vykonávány pouze po pracovní době, pouze na noc

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 208-209. ISBN 978-80-7502-499-2.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 207. ISBN 978-80-7502-499-2.

⁴⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 20-21. ISBN 978-80-87576-93-9.

⁵⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 22. ISBN 978-80-87576-93-9.

či pouze o víkendu. Tyto druhy trestů zajišťují určitou kontrolu nad pachatelem, ale zároveň i volnost pro výkon zaměstnání a zachování sociálních vazeb.

Další kategorií jsou „tzv. *skutečné alternativy trestu odnětí svobody*“, mezi které patří například peněžitý trest či trest obecně prospěšných prací.

Poslední kategorií jsou pak spíše alternativy využívané v rámci trestního řízení, jejichž cílem je upuštění od potrestání.⁵¹

⁵¹ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, s. 215. ISBN 80-7179-813-4.

5 Alternativní tresty v České republice

Trestní sankce jsou v českém právním řádu upraveny v hlavě trestního zákoníku a jsou rozděleny na tresty a ochranná opatření, existuje tedy dualita trestních sankcí.⁵² Druhy trestů jsou pak vyjmenovány v § 52 odst. 1 TrZ a jsou jimi (i) odnětí svobody, (ii) domácí vězení, (iii) obecně prospěšné práce, (iv) propadnutí majetku, (v) peněžitý trest, (vi) propadnutí věci, (vii) zákaz činnosti, (viii) zákaz držení a chovu zvířat, (ix) zákaz pobytu, (x) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, (xi) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, (xii) ztráta vojenské hodnosti a (xiii) vyhoštění. Dle současné trestněprávní teorie jsou všechny druhy potrestání nespojené se zbavením svobody (a tedy umístěním ve vězeňských zařízeních) alternativními tresty. O alternativní tresty se tak v souvislosti s § 52 odst. 1 TrZ jedná v případech písmen b) až m). Ukládání trestů pak je vázáno zásadami trestání, přičemž mezi hlavní zásady trestání patří zásada (i) zákonnosti, (ii) přiměřenosti, (iii) individualizace sankcí, (iv) personality sankce, (v) neslučitelnosti určitých druhů sankcí a (vi) humanity sankcí.⁵³

Dle trestního zákona (STrZ) byl trest odnětí svobody hlavním a základním druhem trestu, který měl při ukládání trestu přednost, zatímco alternativní tresty byly tresty doplňkové, které se ukládaly primárně prvopachatelům či recidivistům, kteří se opakovaně dopouštěli spíše méně závažných trestných činů.⁵⁴

Oproti tomu cílem trestního zákoníku při jeho vytváření bylo v oblasti sankcionování především změnit styl ukládání trestů tak, aby byl trest odnětí svobody vnímán jako krajní možnost a byly více využívány právě tresty alternativní, které by měly příznivěji působit na odsouzené pachatele.⁵⁵

5.1 Role probační služby v České republice

„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“⁵⁶

⁵² Viz § 36 TrZ.

⁵³ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

⁵⁴ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

⁵⁵ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

⁵⁶ *Pravidla a standardy probační a mediační činnosti*. Probační a mediační služba, 2021.

Počátky probace (tzv. „sociální práce s odsouzenými“) lze na českém území spatřovat již v období první republiky. Největšího rozmachu se však dočkala až v 90. letech, kdy se někteří sociální úředníci začali na probaci specializovat a vyčlenili se tak z obecné sociální práce.⁵⁷ V roce 2001 pak vešel v účinnost zákon o probační a mediační službě⁵⁸, který zakotvil organizaci a činnost probační a mediační služby.

V zákoně o probační a mediační službě je probace definována svými čtyřmi základními prvky činnosti, kterými jsou (i) organizování a výkon dohledu, (ii) kontrola výkonu trestů, (iii) kontrola výkonu přiměřených omezení a povinností a (iv) poskytování individuální pomoci podezřelému či obviněnému.⁵⁹ V rámci probační služby je tak především vykonáván dohled nad odsouzeným, konkrétně nad výkonem jemu uložených zákazů a povinností, ale i případná pomoc odsouzenému k vedení řádného života.⁶⁰

Probační a mediační služba je pak vedena především pěti principy, kterými jsou „*snaha respektovat klienta, ochrana společnosti, vyváženost systému mezi pachatelem, obětí a společností, kontinuita, [a] spolupráce s dalšími organizacemi.*“⁶¹

Probační a mediační služba rovněž organizuje tzv. resocializační programy. Resocializační programy spočívají v práci pachatele s lektorem, a to buď individuálně či ve skupině, která má příznivě ovlivnit jeho chování, přispět k uvědomění si škodlivosti jím spáchaného trestného činu, a nakonec taky k resocializaci pachatele. V České republice existují tři resocializační programy, kterými jsou (i) program Vnímám i Tebe, (ii) program pro řidiče a (iii) a program Punkt Rodina (jako jediný je určen mladistvým pachatelům).⁶²

⁵⁷ KALMTHOUT, Anton M. van, Jenny ROBERTS a Sandra VINDING. *Probation and probation services in the EU accession countries*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2003, viii, s. 73-74. ISBN 90-5850-050-0.

⁵⁸ Zákon č. 257/2000 Sb., zákon o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „**zákon o probační a mediační službě**“).

⁵⁹ Viz § 2 odst. 1 zákona o probační a mediační službě.

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 209-210. ISBN 978-80-7502-499-2.

⁶¹ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 26. ISBN 978-80-87071-55-7.

⁶² Resocializační programy. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/>

Mezi hlavní cíle probace patří primárně reintegrovat odsouzeného zpět do společnosti, zabránit opětovnému páchaní trestné činnosti, přispět k ochraně společnosti a spolu s mediací pak i zapojit do celého procesu samotné oběti trestného činu.⁶³

Role probace a probačního úředníka je tak při ukládání, a především pak při výkonu trestů velmi důležitá.

5.2 Novela trestního zákoníku zákonem č. 333/2020 Sb.

Trestní zákoník přinesl v oblasti trestání mnoho změn. Jak již bylo výše řečeno, dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku se od něj očekávalo, že od účinnosti tohoto kodexu budou primárně využívány alternativní tresty, kdežto trest odnětí svobody bude upozaděn a bude využíván pouze ve výjimečných případech. Jak se však časem ukázalo, trest odnětí svobody jakožto druh trestu stále převažoval i po účinnosti trestního zákoníku, což nezměnily ani jeho průběžné novely. Proto se v roce 2020 přistoupilo k rozsáhlé novele provedené zákonem č. 333/2020 Sb.⁶⁴. Tato novela si kladla za cíl, mimo jiné, zvýšit počet ukládání peněžitých trestů, které byly dosud ukládány v nedostatečné míře, a také obecně zvýšit efektivitu sankcionování tak, aby ukládané tresty více odpovídaly míře závažnosti spáchaného trestného činu, a aby uložený trest více přispíval k nápravě odsouzeného pachatele.⁶⁵

Novela také mění možnosti přeměny alternativních trestů na jiné alternativní tresty. Důvodová zpráva k velké novele TrZ tento krok odůvodňuje problematickou aplikací a výkonem alternativních trestů, které často ve výsledku stejně vedly k trestu odnětí svobody pro nevykonání ani jednoho z uložených alternativních trestů.⁶⁶

Velká novela TrZ si tak na jednu stranu kladla za cíl zvýšit počet ukládání alternativních trestů, na stranu druhou však omezila možnost jejich ukládání v případě přeměny trestu. Ačkoliv jsem

⁶³ KALMTHOUT, Anton M. van, Jenny ROBERTS a Sandra VINDING. *Probation and probation services in the EU accession countries*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2003, viii, s. 76. ISBN 90-5850-050-0.

⁶⁴ Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „**velká novela TrZ**“).

⁶⁵ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 333/2020 Dz.

⁶⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 333/2020 Dz.

si vědoma kritiky přeměny alternativních trestů na jiné alternativní tresty ze strany odborné veřejnosti⁶⁷ a jejím důvodům, jsem poněkud odlišného názoru. Myslím, že možnosti přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení či na peněžitý trest byly vhodnými alternativami pro trest obecně prospěšných prací v případech, kdy bylo zjištěno, že původní trest nenaplnuje svůj cíl, ale trest domácího vězení či peněžitý trest by stále mohl tento cíl naplnit. Zároveň tak starou úpravou byla dodržena zásada uložení trestu odnětí svobody až jako poslední možné řešení.

5.3 Trest domácího vězení

5.3.1 Historický vývoj

Trest domácího vězení byl do českého právního řádu zaveden spolu s trestním zákoníkem v roce 2009.⁶⁸ Na území českého státu však byl tento druh trestu znám dokonce již před účinností STrZ. Znal jej totiž trestní zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen „**zákon o zločinech, přečinech a přestupcích**“). Trestní zákon č. 86/1950 Sb. však již úpravu trestu domácího vězení nepřevzal a neučinil tak ani trestní zákon, čímž trest domácího vězení přestal být po dlouhá léta ukládán.⁶⁹

Od účinnosti trestního zákoníku prošel trest domácího vězení několika změnami. Mezi ty významnější patří doplnění možností v rámci uložení přiměřených omezení a povinností o povinnost odčinit nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení novelou č. 181/2011 Sb. Novelou č. 330/2011 Sb. pak byl upraven § 60 odst. 3 TrZ, který rušil obecnou povinnost zdržovat se po dobu výkonu trestu domácího vězení v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu, pracovního volna a každý jiný den od 2:00 hodin do 5:00 hodin, přičemž určení doby, kdy se má odsouzený k trestu domácího vězení zdržovat v obydlí přenechal zákonodárce plně na soudu. Zároveň byla touto novelou změněna i úprava přeměny trestu domácího vězení na trest odnětí svobody, kdy dle předchozí úpravy bylo možno uložit náhradní trest odnětí svobody až na dobu jednoho roku při zmaření výkonu trestu domácího vězení, kdežto po novele, tedy od 1.12.2011, začal platit výpočet pro náhradní trest odnětí svobody v tom smyslu, že jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se přeměnil na jeden den trestu odnětí svobody. Od 1.1.2022 byla doplněna možnost uložit nad pachatelem odsouzeným k trestu domácího vězení

⁶⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 314-315. ISBN 978-80-87576-93-9.

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 212. ISBN 978-80-7502-499-2.

⁶⁹ VÁLKOVÁ, Helena, PÚRY, František. § 60 [Domácí vězení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1108.

dohled, a to novelou č. 220/2021 Sb. Novela č. 220/2021 Sb. rovněž přinesla nové omezení pro stanovení náhradního trestu odnětí svobody, který lze po novele stanovit na maximální dobu jednoho roku při současném nepřesáhnutí horní hranice trestní sazby odnětí svobody za daný trestný čin. Zároveň byla novelou vložena úprava o zkrácení náhradního trestu odnětí svobody na polovinu po vykonání alespoň poloviny trestu domácího vězení a úprava o možnosti uložení dodatečného (i) dohledu, (ii) prodloužení výkonu trestu domácího vězení, (iii) přiměřených omezení či povinností či (iv) výchovných opatření u osob ve věku blízkému věku mladistvých. Novela č. 220/2021 Sb. tedy upravila trest domácího vězení do podoby, v jaké je v současné době platný a účinný.

5.3.2 Charakteristika trestu domácího vězení

Trest domácího vězení jakožto druh trestu je zakotven v § 52 odst. 1 písm. b) TrZ, čímž jej lze zároveň považovat za druhý nejpřísnější druh trestu po trestu odnětí svobody. Trest domácího vězení je pak podrobněji upraven v § 60 a § 61 trestního zákoníku, kde jsou stanoveny základní podmínky pro uložení tohoto druhu trestu.

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku vnímala trest domácího vězení jako poměrně finančně náročný nový druh trestu, a to především z důvodu technických požadavků na jeho provoz, ale také z důvodu potřeby navýšení zaměstnanců probační a mediační služby. Zároveň však důvodová zpráva uznala celkové významné ušetření finančních prostředků po jeho zavedení, když celkové náklady využívání trestu domácího vězení oproti trestu odnětí svobody jsou několika násobně nižší, a to především v dlouhodobém časovém horizontu. Tento druh trestu by měl být ukládán osobám potřebujícím jistou míru omezení svobody, kteří zároveň mají takové rodinné zázemí a projevují takové osobní vlastnosti, že se jeví trest domácího vězení jako dostačující a trest odnětí svobody by tak byl příliš přísným a nevhodným druhem trestu.⁷⁰

5.3.3 Definice trestu domácího vězení

Dle § 60 odst. 3 trestního zákoníku trest domácího vězení „*spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody*“⁷¹, přičemž těmito důležitými důvody jsou zpravidla výkon povolání, návštěva lékaře či péče o dítě.^{72,73}

⁷⁰ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

⁷¹ Viz § 60 odst. 3 TrZ.

⁷² Viz § 60 odst. 4 TrZ.

⁷³ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 213. ISBN 978-80-7502-499-2.

Termín „soudem stanovené časové období“ není zákonem blíže vymezen. Může se tudíž jednat jak o období omezující pachatele minimálně, tedy např. povinnost zdržovat se v obydlí jednu hodinu denně, popř. povinnost zdržovat se v obydlí pouze mimo pracovní dny, či naopak může být dané období stanoveno maximálně, tedy např. povinnost zdržovat se v obydlí dvacet čtyři hodin denně. Stanovené období by však mělo vždy zohledňovat povinnosti a závazky pachatele tak, aby byl schopen plnit jak tyto povinnosti, tak i uložený trest domácího vězení.⁷⁴

5.3.4 Uložení trestu domácího vězení

Trest domácího vězení lze uložit pouze za přečin na dobu až dvou let za splnění dvou podmínek.⁷⁵ První podmínkou je splnění vyvratitelné domněnky o dostatečnosti tohoto trestu vzhledem k závažnosti spáchaného trestného činu pachatelem a k jeho osobě a poměrům. Dále pachatel odsouzený k trestu domácího vězení musí dát písemný slib, že se po dobu výkonu trestu bude zdržovat na určené adrese a v případě provedení kontroly poskytne součinnost.⁷⁶ Tento slib zároveň slouží svým způsobem jako dání souhlasu pachatelem s uloženým trestem, jelikož bez tohoto slibu nelze trest domácího vězení uložit.⁷⁷ Dání slibu tak představuje určitý závazek daný odsouzeným, kterým se předpokládá, že bude ochotný jej plnit a poskytovat v potřebných případech součinnost. Zároveň však souhlas může znamenat, že si je sám odsouzený k trestu domácího vězení vědom škodlivosti jeho jednání a uznání potřeby trestu a převzetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin.

Trest domácího vězení nelze uložit spolu s trestem odnětí svobody a s trestem obecně prospěšných prací⁷⁸. Tento trest lze uložit samostatně, i pokud tento druh trestu není pro trestný čin zákonem stanovený⁷⁹.

Do konce roku 2021 pak bylo možné uložit trest domácího vězení jakožto přeměněný trest z trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody mohl být na trest domácího vězení přeměněn po výkonu poloviny uloženého trestu nebo díky rozhodnutí prezidenta České republiky o zmírnění trestu. Mezi další podmínky patřilo, že odsouzený vykonával trest odnětí svobody, který mu byl

⁷⁴ ŠČERBA, Filip. § 60 [Domácí vězení]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁷⁵ Viz § 60 odst. 1 TrZ.

⁷⁶ Viz § 60 odst. 1 písm. a) a b) TrZ.

⁷⁷ ŠČERBA, Filip. § 60 [Domácí vězení]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁷⁸ Viz § 53 odst. 1 TrZ.

⁷⁹ Viz § 53 odst. 2 TrZ.

uložený za přečin a svým chováním a plněním povinností prokázal, že povede řádný život.⁸⁰ Chování nebylo posuzováno pouze při výkonu trestu, ale komplexně i v době před výkonem trestu. Soud tak při přeměně trestu odnětí svobody na trest domácího vězení zvažoval trestní minulost odsouzeného. Dále posuzoval jeho spolupráci při předchozích uložených trestech, k čemuž si mohl vyžádat stanovisko Probační a mediační služby, nebo jeho chování ve výkonu trestu odnětí svobody, které zjišťoval ze stanoviska vězeňské služby.⁸¹ Při rozhodování o výměře trestu domácího vězení nebyl soud vázán úpravou v § 60 TrZ, a mohl tak zvolit i dobu delší, než jsou dva roky stanovené pro standardní trest domácího vězení.⁸²

5.3.5 Uložení přiměřených povinností a omezení k trestu domácího vězení

Nad výkonem trestu domácího vězení lze uložit dohled či přiměřená omezení nebo povinnosti, kterými jsou povinnost (i) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, (ii) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, (iii) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, (iv) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, (v) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, (vi) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, (vii) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, (viii) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, (ix) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku, (x) veřejně se osobně omluvit poškozenému a (xi) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.⁸³ Zároveň lze pachateli odsouzenému k trestu domácího vězení uložit nahrazení způsobené škody do té výše, kterou je schopen uhradit, dále pak lze uložit i odčinění nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.⁸⁴ V případě osob, které jsou ve věku blízkém věku mladistvým, pak lze uložit některá z výchovných opatření stanovená v zákoně č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „**zákon o soudnictví ve věcech mládeže**“).⁸⁵

Přiměřené povinnosti a omezení lze při ukládání trestu kombinovat tak, aby se vzájemně doplňovaly a společně co nejlépe naplnily účel trest. Z praxe pak lze zmínit například rozsudek

⁸⁰ Viz § 57a TrZ (zrušen novelou 220/2021 Sb.).

⁸¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 2734/16.

⁸² Viz § 57a TrZ.

⁸³ Viz § 60 odst. 5 a 6 TrZ ve spojení s § 48 odst. 4 TrZ.

⁸⁴ Viz § 60 odst. 6 TrZ.

⁸⁵ Viz § 60 odst. 7 TrZ.

Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 7 Tz 25/2012, ve kterém Nejvyšší soud sice zrušil rozsudek okresního soudu v Šumperku z důvodu stanovení náhradního trestu odnětí svobody v nezákonné délce, zajímavá je však kombinace přiměřených povinností a omezení, která byla v souvislosti s trestem domácího vězení uložena. Okresní soud v Šumperku v daném rozsudku uložil k trestu domácího vězení rovněž „*povinnost podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona, podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, zdržet se styku s konkrétně uvedenými osobami, zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, písemně se omluvit poškozeným a předložit soudu ve lhůtě 1 měsíce od právní moci rozsudku o těchto omluvách doklad, dále povinnost na výzvu probačního úředníka, resp. terapeuta, podrobit se testu na přítomnost omamných a psychotropních látek v těle, a podle svých sil nahradit škodu, kterou trestnou činností způsobil*“.⁸⁶ Výhodou ukládání přiměřených povinností a omezení tak je vyšší míra individuálního působení trestu na odsouzeného, které mohou zároveň působit na více negativních faktorů působících na chování odsouzeného, přičemž v daném případě bylo cíleno především na eliminaci závislostí odsouzeného, ale i na omezení kontaktů s nevhodnými osobami či na získání vhodného zaměstnání.

Dohled či přiměřená omezení nebo povinnosti lze v průběhu výkonu trestu domácího vězení zrušit, pokud soud dojde k závěru, že pachatel odsouzený k trestu domácího vězení dostatečně polepšil své chování a vede řádný život, přičemž lze očekávat, že takto řádný život povede i nadále bez dodatečných opatření. Dohled, přiměřená omezení či povinnosti lze zrušit po výkonu alespoň jedné třetiny trestu domácího vězení, nejdříve však po šesti měsících od počátku výkonu trestu.⁸⁷ V případě, kdy bude rozhodnuto o zrušení dohledu, přiměřených omezení či povinností po předchozím rozhodnutí o prodloužení trestu domácího vězení dle § 61 odst. 3 písm. b) TrZ, bude se třetina trestu počítat od celkové uložené doby trestu domácího vězení.⁸⁸

5.3.6 Přeměna trestu domácího vězení na trest odnětí svobody

Trest domácího vězení lze při neplnění podmínek výkonu trestu přeměnit na trest odnětí svobody, a to na dobu až jednoho roku odnětí svobody. Případný náhradní trest odnětí svobody se stanoví již v rámci uložení trestu domácího vězení.⁸⁹ Stanovení náhradního trestu odnětí

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 7 Tz 25/2012.

⁸⁷ Viz § 60a TrZ.

⁸⁸ ŠČERBA, Filip. § 60 [Domácí vězení]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁸⁹ Viz § 61 odst. 1 TrZ.

svobody je povinnou součástí výroku o uložení trestu domácího vězení. V případě, kdy by náhradní trest odnětí svobody výrok neobsahoval, jednalo by se o výrok neúplný, a tedy vadný.⁹⁰ Pokud se rozhoduje o výkonu náhradního trestu odnětí svobody až po výkonu alespoň jedné poloviny trestu domácího vězení, zkrátí se délka náhradního trestu odnětí svobody o polovinu.⁹¹ Rozhodným okamžikem pro výpočet přeměny trestu domácího vězení pak je samotný okamžik porušení podmínek trestu domácího vězení, to znamená například okamžik, kdy probíhá kontrola výkonu trestu domácího vězení probačním úředníkem a je zjištěno, že se odsouzený ve stanovenou dobu nenachází v místě, kde má trest domácího vězení vykonávat.⁹² Ve výjimečných případech lze i přes porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení ponechat tento trest v platnosti a stanovit odsouzenému pachateli k trestu domácího vězení dodatečně (i) dohled, (ii) prodloužení doby výkonu trestu domácího vězení až o jeden rok při dodržení maximální délky trestu dvou let, (iii) dosud neuložené přiměřené omezení a povinnosti a (iv) výchovná opatření dle § 60 odst. 7 TrZ.⁹³

O výkonu náhradního trestu odnětí svobody či naopak o ponechání výkonu trestu domácího vězení v platnosti rozhodne předseda senátu na návrh státního zástupce či probačního úředníka nebo i bez jakéhokoliv návrhu při veřejném zasedání.⁹⁴

5.3.7 Výkon trestu domácího vězení

Výkon trestu domácího vězení je upraven zákonem č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**trestní řád**“ nebo „**TŘ**“), a to konkrétně v hlavě dvacáté první – vykonávací řízení, v oddílu třetím – výkon trestu domácího vězení.⁹⁵

Počátek výkonu trestu určuje předseda senátu nařízením, které zašle odsouzenému a probační a mediační službě. V tomto nařízení předseda senátu zároveň určí i místo výkonu trestu, jež zvolí podle místa trvalého bydliště odsouzeného či dle místa, kde se odsouzený zdržuje.⁹⁶

Kontrola výkonu trestu domácího vězení by měla probíhat pomocí elektronického monitoringu⁹⁷ či namátkovou kontrolou příslušným probačním úředníkem. V rámci kontroly je odsouzený povinen poskytovat součinnost probačnímu úředníkovu a strpět provedení kontroly

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1339/2011.

⁹¹ Viz § 61 odst. 2 TrZ.

⁹² Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27. 7. 2016, sp. zn. 5 To 332/2016.

⁹³ Viz § 61 odst. 3 TrZ.

⁹⁴ Viz § 334g TŘ.

⁹⁵ Viz § 334a až 334h TŘ.

⁹⁶ Viz § 334a TŘ.

⁹⁷ K elektronickému monitoringu více níže.

biometrických údajů, tedy pořízení otisku prstů, záznamu hlasu či kontrolu rysů obličeje.⁹⁸ Ze závažných důvodů lze trest domácího vězení přerušit či odložit⁹⁹, přičemž takovým závažným důvodem může být například hospitalizace či potřeba péče o nezletilé dítě.¹⁰⁰ Ze závažných důvodů lze rovněž změnit místo výkonu trestu domácího vězení či dobu výkonu tohoto trestu, za zachování výše hodin.¹⁰¹

Od výkonu trestu domácího vězení lze upustit, pokud je splněna jedna z podmínek stanovených v § 334f TR, kterými jsou (i) vydání do cizího státu nebo (ii) vyhoštění odsouzeného pachatele. Upustit od výkonu trestu domácího vězení lze rovněž v případě, kdy odsouzený trpí závažnou nevléčitelnou nemocí.

Na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu nedochází po výkonu trestu domácího vězení bez dalšího k tomu, že by se na odsouzeného hledělo jako by nebyl odsouzen. O zahrazení odsouzeného tak rozhoduje až soud jeho na žádost, pokud odsouzený vedl po výkonu, prominutí či promlčení trestu řádný život spočívající ve „*velmi dobrém chování*“.¹⁰²

5.3.8 Elektronický monitoring

Elektronický monitoring slouží ke kontrole výkonu trestu domácího vězení, může však sloužit i ke kontrole stanovených omezení a povinností při nahrazení vazby či při podmíněném propuštění. Tento systém kontroly předpokládala již důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, zaveden však byl až na podzim roku 2018 a ukončen byl na podzim roku 2021.¹⁰³ Důvodem pro ukončení elektronického monitoringu byla nespokojenost s dodavatelem Elektronického monitorovacího systému společností Supercom, která dodávala zboží s prodlením a mnohdy také ve vadném stavu.¹⁰⁴ Provoz služby elektronického monitoringu by měl být dle zprávy probační a mediační služby obnoven během roku 2024, přičemž dodavatelem této služby bude nově

⁹⁸ Viz § 334b TR.

⁹⁹ Viz § 334d TR.

¹⁰⁰ ŘÍHA, Jirí. § 334d [Odklad a přerušování výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád: komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

¹⁰¹ Viz § 334e TR.

¹⁰² Viz § 105 TrZ.

¹⁰³ Ukončení elektronického monitoringu. *Justice.cz: náramky* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>

¹⁰⁴ Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou supercom. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>

společnost FORSOLUTION CZ s.r.o., která jakožto jediný účastník vyhrála veřejnou zakázku na dodavatele elektronického monitorovacího systému.¹⁰⁵

V době, kdy elektronický monitoring Česká republika využívala, měla možnost užívat zařízení elektronického monitoringu založená na 3 základních technologiích. První technologie, RFID (Radiofrekvenční identifikace), spočívá v komunikaci pomocí rádiových vln, která se zpravidla využívá v případech, kdy má odsouzený pachatel povinnost zdržovat se na určitém místě, jelikož RFID pouze sleduje, zda se sledovaná osoba zdržuje v blízkosti zařízení či nikoliv. Další technologie funguje pomocí GPS (globální polohový systém) signálu, čímž umožňuje sledovat veškerý pohyb nositele zařízení obsahující GPS. Poslední technologií pak je LBS (lokalizační systém), která využívá zpravidla signál mobilního telefonu a jeho připojení k určitému vysílači, čímž se určí okruh, ve kterém se osoba mající u sebe daný telefon vyskytuje.¹⁰⁶

Praktické využití těchto technologií pak lze nalézt ve čtyřech základních přístrojích, jež probační a mediační služba využívala pro výkon kontroly nad odsouzenými pachateli.

Nejnámějším způsobem elektronického monitoringu je elektronický náramek. Česká republika měla k dispozici náramek BLUtag INT, který fungoval na bázi radiofrekvenčních vln i GPS. Pro období, kdy se odsouzený nacházel v obydlí, fungoval náramek skrze radiofrekvenční vlny spolu se „základovou stanicí“ BLUbox. Jakmile se odsouzený vzdálil dosahu základové stanice, přepnul se náramek na sledování pohybu pomocí GPS.

Komunikátor byl dalším zařízením využívajícím elektronický monitoring za pomoci GPS. Jedná se v podstatě o mobilní telefon, ve kterém jsou předinstalované aplikace sloužící ke komunikaci. Ostatní aplikace a funkce obvykle spjaté s mobilním telefonem (jako možnost volání či psaní SMS) jsou přitom omezeny. Komunikátor měl nainstalovanou buďto aplikaci „PureTrack“, která byla určena pro monitorovanou osobu (odsouzeného pachatele) nebo aplikaci „PureProtect“ pro osobu chráněnou (zpravidla oběť trestného činu). Komunikátor měl několik funkcí, například bylo možné ověřit totožnost osoby pomocí otisku prstu, dále bylo možné kontaktovat osobu mající komunikátor. Zároveň komunikátor informoval chráněnou osobu v případě, že se

¹⁰⁵ Rozhodnutí o výběru dodavatele EMS II. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/rozhodnuti-o-vyberu-dodavatele-ems-ii/>

¹⁰⁶ Elektronický monitorovací systém: technologie. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#technologie>

přiblížila k monitorované osobě, která pak mohla využít SOS tlačítka, pokud by byla v nebezpečí.¹⁰⁷

Česká republika měla rovněž k dispozici tzv. alkoholtester (Analyzátor alkoholu Track), který byl obdobou běžných alkoholtesterů zjišťujících přítomnost alkoholu v těle pomocí dechu. Tento alkoholtester však bylo možno připojit k mobilnímu telefonu či komunikátoru, jenž sloužil jak k ověření totožnosti testované osoby, tak i k okamžitým odesláním výsledků do systému elektronického monitoringu.¹⁰⁸

Uložení trestu domácího vězení spojeného s elektronickým monitoringem nebylo pro odsouzeného pachatele „zadarmo“. Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady, ve znění pozdějších předpisů, je stanovena částka 50 Kč za každý započatý den, kdy odsouzený využíval službu elektronického monitoringu, kterou odsouzený pachatel musel přispět na provoz elektronického monitoringu.

5.3.9 Shrnutí trestu domácího vězení¹⁰⁹

Trest domácího vězení poskytuje obdobné výhody jako trest obecně prospěšných prací, jelikož v případě obou druhů trestů v rámci výkonu trestu přebývá pachatel obvykle v domácích podmínkách, což mu umožňuje zachovat si společenské vazby. Státu tato forma výkonu trestu pak ušetří značné finance spojené s uvězněním.¹¹⁰

I přes to, že trest domácího vězení poskytuje mnohé výhody, je od svého opětovného zakotvení jakožto druhu trestu do trestního zákoníku ukládán sporadicky. Na vině jistě může být téměř osm let trvající problém s (ne)zavedením systému elektronického monitoringu, bez kterého může být uložení trestu domácího vězení ve srovnání s trestem odnětí svobody vnímáno jako riskantní. Ani po zavedení elektronického monitoringu se však počet ukládaných trestů domácího vězení příliš nezměnil. V roce 2019, tedy po zavedení systému elektronického monitoringu, bylo uloženo 130 trestů domácího vězení, což je sice o 47 uložených trestů domácího vězení více než v předcházejícím roce, ale již následující rok, tedy v roce 2020, bylo uloženo jen 93 těchto trestů.

¹⁰⁷ Elektronický monitorovací systém: prostředky. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#prostredky>

¹⁰⁸ Elektronický monitorovací systém: prostředky. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#prostredky>

¹⁰⁹ Pokud nebude níže stanoveno jinak, vycházejí data v této kapitole z tabulky č. 1 přílohy.

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 213. ISBN 978-80-7502-499-2.

Oproti tomu trest odnětí svobody byl uložen v roce 2019 8.843 dospělým osobám a podmíněný trest odnětí svobody dokonce 30.151 osobám, přičemž obdobnému počtu odsouzených byly tyto tresty uloženy i v roce 2018. Lze tedy říci, že ani existence elektronického monitoringu nepřinesla vyšší četnost ukládání trestu domácího vězení či zásadní ulehčení věznicím, když se počet odsouzených k trestu odnětí svobody nijak zásadně nezměnil. Vliv na nezvýšení ukládání trestu domácího vězení však samozřejmě mohl mít i fakt, že i přesto, že již elektronický monitoring v České republice formálně fungoval, přetrvávaly problémy v dodávkách a komunikaci s dodavatelem, což mohlo vést k nemožnosti užívání elektronického monitoringu v rámci trestu domácího vězení. Vliv na počet uložení trestu domácího vězení neměla ani pandemie onemocnění COVID-19, která vypukla v roce 2020. V roce 2020 bylo uloženo 93 trestů domácího vězení, což je čtvrtý nejnižší počet uložení tohoto trestu od jeho zavedení do trestního zákoníku. V roce 2021 pak bylo uloženo dokonce 83 trestů domácího vězení, což je druhý nejnižší počet uložených trestů domácího vězení za rok. Ani období pandemie, kdy se kladl důraz na izolaci osob a státům bylo, mimo jiné, doporučováno, aby snížily počty osob ve věznicích¹¹¹ na co nejnižší možnou míru, nevedlo ke zvýšení počtu uložených trestů domácího vězení, které mohlo být v daném období možnou vhodnou alternativou.

5.4 Trest obecně prospěšných prací

5.4.1 Historický vývoj

Trest obecně prospěšných prací byl zaveden novelou trestního zákona¹¹² v roce 1995 a jeho úprava byla v obdobné, avšak přísnější, podobě převzata i do trestního zákoníku¹¹³, kde je trest obecně prospěšných prací upraven v § 62 až § 65 TrZ.

I po rekodifikaci prošel trest obecně prospěšných prací několika novelami. Novelou zákona č. 220/2021 Sb. byl například odstraněn demonstrativní výčet prací¹¹⁴ v § 62 odst. 3 TrZ, které

¹¹¹ Viz např.: Země napříč Evropou i světem přerušují kvůli koronaviru vězňům výkon trestu. *Advokátní deník* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/27/zeme-napric-evropou-i-svetem-prerusuji-kvuli-koronaviru-veznum-vykon-trestu/>

¹¹² Zákon č. 152/1995 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 295. ISBN 978-80-87576-93-9

lze trestem obecně prospěšných prací uložit, a to i přesto, že lze tyto práce stále trestem obecně prospěšných prací uložit, pouze již nejsou výslovně v trestním zákoníku upraveny. § 63 odst. 2 TrZ byl upraven novelou č. 181/2011 Sb., který k možnosti uložit přiměřená omezení či povinnosti přidala možnost uložení povinnosti odčinit nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení. Nejvíce však bylo během let pozměněn § 65 TrZ, jenž byl upraven hned pěti novelami. Novelou č. 330/2011 Sb. byla upravena délka pro výkon trestu obecně prospěšných prací z jednoho roku na dva roky¹¹⁵ a zároveň byla rozšířena možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací o přeměnu na trest domácího vězení, přičemž novelou č. 390/2012 Sb. byla ještě navíc doplněna možnost přeměny trestu v peněžitý trest. Obě tyto možnosti však byly zrušeny novelou č. 333/2020 Sb. a zůstala tedy pouze možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody. Novelou č. 220/2021 Sb. pak byla vložena možnost, kdy za splnění určitých podmínek (popsaných podrobněji níže), lze zrušit již uložená přiměřená omezení či povinnosti.

5.4.2 Charakteristika trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací je obecně vnímán jako mírnější alternativa k trestu odnětí svobody i k trestu domácího vězení.¹¹⁶ Zároveň však platí, že ze všech alternativních trestů se jedná o třetí nejpřísnější trest dle jeho umístění v § 52 odst. 1 TrZ, kde jsou tresty řazeny systematicky od nejpřísnějšího po nejmírnější¹¹⁷, z čehož lze, dle názoru některých autorů, usoudit, že je trest obecně prospěšných prací určen primárně pachatelům recidivistům, u kterých však stále není povaha jimi spáchaných trestných činů natolik závažná, že by vyžadovala uložení trestu odnětí svobody.¹¹⁸ Trest obecně prospěšných prací je však vhodný i pro prvopachatele.

¹¹⁴ Údržba veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov a komunikací (§ 62 odst. 3 TrZ dle znění platného do 31.12. 2021).

¹¹⁵ Novelou č. 163/2016 Sb. byla doba pro výkon trestu obecně prospěšných prací opět vrácena na jeden rok.

¹¹⁶ ŠČERBA, Filip. § 62 [Obecně prospěšné práce]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹¹⁷ KALVODOVÁ, Věra. § 52 [Druhy trestů]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹¹⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 295. ISBN 978-80-87576-93-9

5.4.3 Definice trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací některé zdroje popisují jako „*druh nucených prací*“, který slouží k „*odčinění trestného jednání vůči společnosti*“¹¹⁹, čemuž odpovídá i názor uváděný v judikatuře, podle které je trest obecně prospěšných prací „*určitým druhem legální nucené práce prováděné k obecnému prospěchu širšího okruhu lidí*“.¹²⁰ Dle zákona se pak trestem obecně prospěšných prací dle § 62 odst. 3 TrZ rozumí povinnost: „*odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům ve prospěch poskytovatele obecně prospěšných prací, kterým může být stát, kraj, obec nebo právnická osoba, která se zabývá vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností a která tuto činnost vykonává k veřejně prospěšnému účelu*“, přičemž zároveň platí, že trest obecně prospěšných prací musí být vykonáván odsouzeným pachatelem bezplatně¹²¹.

Zpravidla se bude jednat o činnosti jako jsou například údržba veřejných prostranství, budov či komunikací. Může se však jednat i o výkon kvalifikované práce vyžadující odborné vzdělání. Pokud je tedy pachatelem odsouzený k trestu obecně prospěšných prací osoba s právnickým vzděláním, může vykonávat trest obecně prospěšných prací například v bezplatné právní poradně.¹²²

5.4.4 Uložení trestu obecně prospěšných prací

Před uložením trestu obecně prospěšných prací je potřeba získat stanovisko pachatele k uložení trestu obecně prospěšných prací, dále pak stanovisko o zdravotní způsobilosti pachatele a v případě uložení trestu obecně prospěšných prací příkazem ještě stanovisko probačního úředníka.¹²³

Stanovisko pachatele k uložení trestu znamená vyjádření souhlasu pachatele s uloženým trestem. K tomuto stanovisku soud sice přihlíží, ale nejedná se o nezbytnou podmínku pro uložení trestu. Pokud tedy pachatel vyjádří s uložením trestu obecně prospěšných prací nesouhlas, nemusí to automaticky znemožňovat uložení tohoto druhu trestu. V případě zdravotní způsobilosti se pak

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 211. ISBN 978-80-7502-499-2.

¹²⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 7 To 51/2002.

¹²¹ Viz § 62 odst. 3 TrZ.

¹²² ŠČERBA, Filip. § 62 [Obecně prospěšné práce]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹²³ ŠČERBA, Filip. § 62 [Obecně prospěšné práce]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

především zkoumá (ne)možnost vykonávat soustavnou práci, kdy se může přihlížet i k obsahu spisu. Pokud tedy například z obsahu spisu vyplývá, že je pachatel výdělečně činný či je zřejmé, že je zdravotně způsobilý, tak se trest obecně prospěšných prací zpravidla uloží.¹²⁴

Trest obecně prospěšných prací může být uložen fyzickým osobám, nikoliv tedy osobám právnickým¹²⁵, a to pouze v případě, kdy je pachatel odsuzován za přečin^{126,127}, přičemž toto pravidlo nepřímo doplňuje i § 53 odst. 2 TrZ, který stanoví, že trest obecně prospěšných prací lze uložit (za splnění podmínky, že se jedná o přečin) i v případě, kdy trestní zákoník výslovně nestanoví možnost uložení tohoto druhu trestu. I přestože budou výše uvedené podmínky splněny, trest obecně prospěšných prací se nemusí uložit, pokud již byl totožnému pachateli tento trest uložen a následně přeměněn na trest odnětí svobody v předchozích 3 letech¹²⁸. Toto pravidlo bylo do trestního zákoníku vloženo po negativních zkušenostech s ukládáním trestu obecně prospěšných prací za účinnosti trestního zákona, kdy bylo opakované ukládání trestu obecně prospěšných prací možné, avšak vedlo k tomu, že pachatel, jemuž byl tento trest opakovaně ukládán, jej opakovaně neplnil, což se autorům trestního zákoníku jevilo jako nežádoucí a kontraproduktivní, a proto se rozhodli tuto možnost do trestního zákoníku nezavést.¹²⁹

Zásadu zakotvenou v § 62 odst. 2 TrZ lze však ve výjimečných případech porušit, a to obvykle v případech, kdy se skutkové okolnosti nově spáchaného trestného činu změnilly natolik, že účel trestu obecně prospěšných prací bude i přes opakované uložení tohoto trestu zachován. Zpravidla se pak bude jednat o situace, kdy pachatel získal stálé zaměstnání nebo na něj má pozitivní vliv jeho rodina či blízcí.¹³⁰

Trest obecně prospěšných prací se pachateli rovněž neuloží, pokud výkon trestu nedovoluje jeho zdravotní stav.¹³¹ Trest obecně prospěšných prací pak nelze uložit ani v případě, kdy by byl uložen vedle trestu odnětí svobody či vedle trestu domácího vězení.¹³²

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1451/2013.

¹²⁵ ŠČERBA, Filip. § 62 [Obecně prospěšné práce]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹²⁶ Přečin je definován v § 14 odst. 2 TrZ: „*Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“

¹²⁷ Viz § 62 odst. 1 TrZ.

¹²⁸ Viz § 62 odst. 2 TrZ.

¹²⁹ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

¹³⁰ ŠČERBA, Filip. § 62 [Obecně prospěšné práce]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹³¹ Viz § 64 TrZ.

Mezi hlavní podmínky pak pro uložení trestu obecně prospěšných prací patří kromě spáchání přečinu, také „respektování zásady vhodnosti a přiměřenosti tohoto trestu“¹³³, což ostatně platí u všech ukládaných trestů.

Trest obecně prospěšných prací je ukládán v rozmezí od 50 do 300 hodin¹³⁴. Při ukládání počtu hodin je třeba hledět na to, aby byl uložen takový počet hodin, který by při případné přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody nepřesahoval horní hranici odnětí svobody stanovenou k danému trestnému činu.¹³⁵ Dle analýzy provedené Institutem pro kriminologii a sociální prevenci je jakousi pomyslnou nejvhodnější horní hranicí 50 až 150 hodin, jelikož v tomto rozmezí je úspěšnost vykonání trestu obecně prospěšných prací mezi 73 % a 67 %, kdežto u vyššího počtu uložených hodin obecně prospěšných prací klesá úspěšnost vykonání trestu pod 60 %.¹³⁶

5.4.5 Uložení přiměřených povinností a omezení k trestu obecně prospěšných prací

Zároveň s trestem obecně prospěšných prací mohou být uložena i přiměřená omezení či povinnosti v obdobném rozsahu, jako je tomu u trestu domácího vězení. Jedná se tedy o povinnost (i) podrobit se se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, (ii) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, (iii) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, (iv) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, (v) povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, (vi) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, (vii) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, (viii) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, (ix) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku, (x) povinnost veřejně se osobně omluvit poškozenému a (xi) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění¹³⁷. Zároveň lze odsouzenému pachateli uložit nahrazení způsobené škody do té výše, kterou je schopen uhradit,

¹³² § 53 odst. 1 TrZ.

¹³³ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 210. ISBN 978-80-7502-499-2.

¹³⁴ Viz § 63 odst. 1 TrZ.

¹³⁵ ŠČERBA, Filip. § 63 [Výměra trestu obecně prospěšných prací]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹³⁶ ROZUM, Jan a kol., 2020. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Vydání: první. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 147. ISBN 978-80-7338-188-2.

¹³⁷ Viz § 63 odst. 2 TrZ ve spojení s § 48 odst. 4 TrZ.

dále pak lze uložit i odčinění nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.¹³⁸ Osobám, které jsou ve věku blízkém věku mladistvých, pak lze uložit výchovná opatření dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹³⁹

Pokud tedy například dojde ke spáchání trestného činu ublížení na zdraví a ohrožení pod vlivem návykové látky, může mezi uložené přiměřené povinnosti a omezení patřit například zdržení se požívání alkoholických nápojů a zákaz řízení motorových vozidel spolu s uložením povinnosti nahradit způsobenou škodu.¹⁴⁰

Tato přiměřená omezení či povinnosti lze předčasně zrušit (nejdříve však 6 měsíců po zahájení výkonu trestu obecně prospěšných prací), pokud odsouzený svým chováním prokáže, že vede řádný život a lze očekávat, že povede řádný život i bez těchto omezení, resp. povinností a ty tak již nejsou potřeba.¹⁴¹

5.4.6 Podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací

Podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací stanoví § 65 odst. 1 TrZ:

„Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu tohoto trestu.“

Pro splnění trestu obecně prospěšných prací je tedy třeba splnit tři základní podmínky: (i) vykonat práci osobně, (ii) bezplatně a (iii) do jednoho roku ode dne nástupu k výkonu trestu. Rovněž je potřeba, aby byl odsouzený pachatel schopen danou prací vykonávat, tedy aby byl k výkonu trestu obecně prospěšných prací zdravotně způsobilý ve smyslu § 64 TrZ.

Období, ve kterém odsouzený trest obecně prospěšných prací vykoná, je primárně na jeho vlastním uvážení a domluvě s jeho probačním úředníkem či zprostředkovatelem. Je tedy možné trest obecně prospěšných prací začít vykonávat bezprostředně po jeho uložení či až ke konci jednoroční lhůty pro jeho výkon.¹⁴²

5.4.7 Přeměna trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody

V případě, kdy odsouzený pachatel nenastoupí do výkonu trestu obecně prospěšných prací, poruší sjednané podmínky výkonu trestu, nesplní trest ve stanovené době či jinak zmaří řádné vykonání tohoto trestu, může mu být trest obecně prospěšných prací přeměněn na trest odnětí svobody. Při přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody je vypočtena doba

¹³⁸ Viz § 63 odst. 2 TrZ.

¹³⁹ Viz § 63 odst. 3 TrZ.

¹⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. 4 Tz 133/2001.

¹⁴¹ Viz § 65 odst. 2 TrZ.

¹⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 807/18.

výkonu trestu odnětí svobody tak, že je vykonán vždy jeden den odnětí svobody za každou nevykonanou jednu hodinu trestu obecně prospěšných prací.¹⁴³ O přeměně lze rozhodnout nejen kdykoliv za trvání trestu obecně prospěšných prací, ale i před stanovením dne nástupu do výkonu trestu obecně prospěšných prací. K přeměně však nelze přistoupit, pokud již odsouzený pachatel vykonal stanovený počet hodin, a to i pokud bylo před splněním počtu hodin zahájeno řízení o přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody a odsouzený obecně prospěšné práce vykonal v době mezi zahájením řízení a rozhodnutí o přeměně trestu.¹⁴⁴

Přeměna trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody se provádí ve veřejném zasedání na návrh státního zástupce, probačního úředníka, poskytovatele, u kterého byl trest obecně prospěšných prací vykonáván prostřednictvím probačního úředníka vykonávajícího nad výkonem trestu obecně prospěšných prací kontrolu, nebo i bez návrhu.¹⁴⁵

Trest obecně prospěšných prací však může zůstat v platnosti, případně může být odsouzenému prodloužena doba pro splnění trestu obecně prospěšných prací až o 6 měsíců¹⁴⁶ i v situaci, kdy odsouzený naplní podmínky pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody. V daném případě pak je možné odsouzenému stanovit dohled či přiměřená omezení, resp. povinnosti, která dosud stanovena nebyla. Pro osoby ve věku blízkém věku mladistvým je pak možno uložit výchovná opatření uvedená v § 63 odst. 3 TrZ.

5.4.8 Výkon trestu obecně prospěšných prací

Výkon trestu obecně prospěšných prací je upraven obdobně jako výkon trestu domácího vězení v hlavě dvacáté první trestního řádu, v oddílu čtvrtém – Výkon trestu obecně prospěšných prací¹⁴⁷. V § 335 TR je stanoveno, že se trest obecně prospěšných prací vykonává v obvodu okresního soudu bydliště odsouzeného, přičemž je možné se souhlasem odsouzeného trest vykonat i v jiném obvodu. Tato podmínka je stanovena z toho důvodu, že je trest obecně prospěšných prací stanoven obvykle v rozsahu, který vyžaduje dlouhodobou, pravidelnou a včasnou docházku odsouzeného na určité místo, což by mohlo být určením vzdálenějšího místa výkonu trestu obecně prospěšných prací obtížnější naplnit. Místo odlišné od obvodu okresního soudu, kde má odsouzený bydliště, se tak zpravidla zvolí pouze v případech, kdy se jedná

¹⁴³ § 65 odst. 3 TrZ.

¹⁴⁴ ŠČERBA, Filip. § 65 [Výkon trestu obecně prospěšných prací]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹⁴⁵ Viz § 340b odst. 1 TR.

¹⁴⁶ Viz § 65 odst. 4 TrZ.

¹⁴⁷ § 335 až 340b TR.

o nízký počet hodin či má odsouzený obvyklé místo pobytu mimo své bydliště a výkon trestu obecně prospěšných prací by byl stanoven v obvodu místa obvyklého pobytu, tedy kde odsouzený fakticky bydlí.¹⁴⁸

Na to, aby byl trest obecně prospěšných prací vykonán v místě, kde odsouzený skutečně bydlí nebo alespoň v jeho blízkosti, dohlíží probační úředník v součinnosti se střediskem probační a mediační služby a s poskytovatelem obecně prospěšných prací.¹⁴⁹ Na výzvu probačního úředníka má odsouzený povinnost dostavit se do čtrnácti dnů do střediska probační a mediační služby, kde mu budou vysvětleny podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, den nástupu k výkonu trestu obecně prospěšných prací, druh a místo výkonu trestu.¹⁵⁰ Přidělený probační úředník má v rámci výkonu kontroly povinnost kontrolovat dodržování podmínek stanovených pro výkon trestu obecně prospěšných prací odsouzeným a případné porušení povinností či nevykonávání trestu obecně prospěšných prací oznámit soudu, který trest obecně prospěšných prací odsouzenému uložil.¹⁵¹

Ze zdravotních důvodů je možné trest obecně prospěšných prací odložit, přerušit či od něj upustit.¹⁵² Z jiných důvodů lze trest obecně prospěšných prací odložit nejdéle na dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení trestu.¹⁵³

Jakmile byl trest obecně prospěšných prací vykonán, hledí se na odsouzeného, jako by nebyl odsouzen.¹⁵⁴

5.4.9 Shrnutí trestu obecně prospěšných prací¹⁵⁵

Jednou z hlavních výhod při uplatnění trestu obecně prospěšných prací je zachování sociálních vazeb pachatele, když tento pachatel může i při výkonu trestu pobývat doma a volně se stýkat s rodinou a přáteli. Tato výhoda bývá zmiňována i v souvislosti s trestem domácího vězení, avšak v případě trestu obecně prospěšných prací je tento aspekt ještě výraznější vzhledem k tomu, že odsouzený pachatel obvykle (pokud není omezen přiměřenými omezeními či povinnostmi) není nijak omezen na svobodě. Odsouzený pachatel pak také může zůstat

¹⁴⁸ ŠKVAJN, Petr. § 335 [Obecné ustanovení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3875.

¹⁴⁹ §§ 336a odst. 3 TR.

¹⁵⁰ § 336a odst. 1 a 2 TR.

¹⁵¹ Viz § 337 TR.

¹⁵² Viz § 339 TR a § 340a TR.

¹⁵³ Viz § 339 odst. 3 TR.

¹⁵⁴ Viz § 65 odst. 5 TrZ.

¹⁵⁵ Pokud nebude níže stanoveno jinak, vycházejí data v této kapitole z tabulky č. 1 přílohy.

ekonomicky činný, což je pozitivní nejen z hlediska finančního zajištění této osoby, ale umožňuje i uplatnění a vymáhání finančního odškodnění poškozeného. Zároveň tento druh trestu výrazně ulehčuje finančnímu zatížení státu oproti výkonu trestu odnětí svobody.

Ačkoliv byl trest obecně prospěšných prací ukládán za účinnosti trestního zákona podstatně častěji (např. v roce 2009 bylo uloženo 11.242 trestů obecně prospěšných prací, kdežto v roce 2019 jich bylo uloženo 5658), je trest obecně prospěšných prací stále jeden z nejvíce ukládaných alternativních trestů v České republice. V roce 2012 bylo uloženo 7.681 trestů obecně prospěšných prací, což je jen o 46 méně než bylo uloženo v roce 2014, kdy bylo uloženo nejvíce trestů obecně prospěšných prací od účinnosti trestního zákoníku. Tento nárůst v roce 2012 je možné spojovat s novelami, které proběhly v roce 2011 a přinesly možnost uložit k trestu obecně prospěšných prací přiměřená omezení a povinnosti, a zároveň byla prodloužena doba pro výkon trestu obecně prospěšných prací na dva roky. V roce 2016 vešla v účinnost novela, kterou doba pro výkon trestu obecně prospěšných prací klesla zpátky na jeden rok a od této doby již množství uložených trestů obecně prospěšných prací nepřesáhlo 6.000. V následujících letech bylo nejvíce trestů obecně prospěšných prací uloženo hned následující rok po účinnosti novely, tedy v roce 2017, kdy bylo uloženo 5.786 trestů obecně prospěšných prací. Naopak nejméně trestů obecně prospěšných prací bylo uloženo v roce 2021, kdy bylo uloženo pouze 5.029 trestů obecně prospěšných prací. Tato hodnota je však v podstatné míře ovlivněná i pandemií COVID-19, kdy byla možnost vykonávat trest obecně prospěšných prací dočasně omezena¹⁵⁶.

Snížení počtu ukládaných trestů obecně prospěšných prací také mohlo být důsledkem zvyšování počtu ukládaných peněžitých trestů. Odborná veřejnost i důvodová zpráva k velké novele trestního zákoníku dlouhodobě prosazovala zvyšování ukládání peněžitých trestů, přičemž důvod pro tento tlak je pochopitelný. Peněžitý trest je nejméně nákladný při ukládání a zároveň nejvíce výnosný při splnění trestu. Data uložených trestů pak ukazují, že od roku 2017 se sice snižuje počet ukládaných trestů obecně prospěšných prací, počet ukládaných peněžitých trestů se však rapidně zvyšuje, když v roce 2016 bylo uloženo dohromady 4.941 peněžitých trestů, kdežto v roce 2021 jich bylo uloženo 11.326.

Jako pozitivní krok pro rozšíření ukládání trestu obecně prospěšných prací vnímám odstranění výčtu prací novelou 220/2021 Sb. I přesto, že se jednalo o výčet demonstrativní, byl jistým způsobem limitujícím, když jednotlivé činnosti spočívaly pouze v „údržbě“, ať už prostranství

¹⁵⁶ Probační a mediační služba obnovuje běžný režim, sjednává osobní schůzky. *Advokátní deník* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/05/13/probacni-a-mediacni-sluzba-obnovuje-bezny-rezim-sjednava-osobni-schuzky/>

nebo budov, což mohlo způsobovat limitaci v ukládání trestu obecně prospěšných prací spočívajících v kvalifikovanějších činnostech. Novela tak toto potenciální omezení odstranila a následující roky ukáží, zda tato změna vedla k vyššímu ukládání trestu obecně prospěšných prací.

Negativním krokem pak, dle mého názoru, bylo zrušení možnosti přeměny trestu obecně prospěšných prací na peněžitý trest a trest domácího vězení, a to z obdobných důvodů jako v případě zrušení této možnosti u přeměny trestu domácího vězení. Možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na jiný druh alternativního trestu umožňovalo individuálnější a flexibilnější přístup, než je tomu nyní, což je patrné například z usnesení Okresního soudu v Trutnově ze dne 9. 1. 2019, sp. zn. 1 T 68/2019, kdy sám odsouzený požádal před výkonem trestu obecně prospěšných prací o jeho přeměnu na peněžitý trest. Tuto žádost odůvodnil nedostatkem času pro vykonání trestu obecných prací z důvodu časově náročného zaměstnání. Právě zaměstnání by mu však umožnilo uhradit případnou peněžitou částku uloženou peněžitým trestem. V daném případě pak vzhledem k tomuto odůvodnění a k postoji pachatele ke spáchanému trestnému činu soud k přeměně trestu přistoupil.¹⁵⁷

Zároveň jsem toho názoru, že nemožnost ukládání trestu obecně prospěšných prací vedle trestu domácího vězení představuje nepřiměřené omezení, jelikož v určitých případech by kombinace těchto trestů mohla být vhodná. Mohlo by se jednat například o ty odsouzené pachatele, kteří pracují na částečný úvazek, popř. by jim byl uložen takový počet hodin trestu obecně prospěšných, který by odsouzenému pachateli umožňoval, jak vykonávat zaměstnání, tak i vykonat trest obecně prospěšných prací, čímž by daný odsouzený konal prospěšnou činnost pro společnost, ale zároveň by byl výdělečně činný. Trest domácího vězení by pak mohl být uložen pouze na večerní a noční hodiny. Možnost ukládat tyto tresty vedle sebe by tak mohlo přinést jistou flexibilitu v ukládání trestů a individuálnější přístup k ukládání trestů.

5.5 Peněžitý trest

5.5.1 Historický vývoj peněžitého trestu

Peněžitý trest je součástí trestních právních předpisů již stovky let a lze jej považovat za jednu z prvních alternativ k trestu odnětí svobody. Peněžitý trest znal již Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, kde měl dvojí využití. U zločinů jej bylo možno uložit vedle hlavního trestu, kterým byl dle § 12 Zákona o zločinech, přečinech a přestupcích buďto trest smrti nebo trest odnětí svobody (resp. „přidržení v žaláři“), kdežto u přečinů byl ukládán jako trest hlavní.

¹⁵⁷ Usnesení Okresního soudu v Trutnově ze dne 9. 1. 2019, sp. zn. 1 T 68/2019.

Úpravu peněžitého trestu pak obsahoval i trestní zákon č. 86/1950 Sb., avšak již pouze jako trestu vedlejšího. Peněžitý trest pak byl upraven i trestním zákonem účinném do roku 2009, jehož úprava byla poněkud odlišná než stávající úprava peněžitého trestu.¹⁵⁸ Za nejvýraznější rozdíl lze považovat neexistenci denních sazeb, zatímco největší podobnost se současnou úpravou lze spatřovat ve výměře peněžitého trestu, která byla v rozmezí od 2.000 Kč do 5.000.000 Kč, přičemž spodní hranice peněžitého trestu trvá dodnes, zatímco horní hranice se vzhledem k inflaci samozřejmě podstatně zvýšila.

Peněžitý trest tak má již dlouhodobé a stálé postavení mezi tresty, a i proto byl zakotven do trestního zákoníku, konkrétně je upraven § 67 až § 69 TrZ. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku pak uvádí, že se kromě standardního peněžitého trestu zvažoval také podmíněný peněžitý trest, který existuje v některých zahraničních úpravách. Autoři trestního zákona však došli k závěru, že by tato varianta nebyla vhodná, a že je dostačující alternativou podmíněný trest odnětí svobody či jiný alternativní trest, resp. odklon.¹⁵⁹

Zatímco základní úprava peněžitého trestu v § 67 TrZ neprošla od účinnosti trestního zákoníku žádnou novelou, § 68 TrZ upravující výměru peněžitého trestu prošel úpravou hned dvakrát. Poprvé v rámci novely trestního zákoníku č. 333/2020 Sb., kterou byla vložena věta omezující výši denních sazeb tak, že jejich dvojnásobek spolu s trestem odnětí svobody nesmí přesahovat horní sazbu trestu odnětí svobody u daného trestného činu. Novelou č. 220/2021 Sb. pak bylo navíc doplněno, že se do tohoto součtu započítává i náhradní trestní odnětí svobody za trest domácího vězení.

§ 69 TrZ byl rovněž upraven novelami dvakrát. V roce 2012 byla novelou č. 390/2012 Sb. doplněna možnost přeměnit peněžitý trest na trest domácího vězení či trest obecně prospěšných prací a pro případ, že by ani jeden z těchto náhradních trestů nevedl k řádnému životu odsouzeného pachatele, tak bylo možno uložit trest odnětí svobody. Novelou č. 333/2020 Sb. pak byla odstraněna výše zmíněná možnost přeměnit peněžitý trest na trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací. Zároveň byla zrušena maximální doba čtyř let náhradního trestu odnětí svobody a namísto toho byl zaveden způsob výpočtu, kdy jedna nezaplacená denní sazba odpovídá dvěma dnům náhradního trestu odnětí svobody. Nakonec byla novelou rovněž zrušena podmínka fikce neodsouzení pouze pro přečiny spáchané z nedbalosti, kdy nově platí fikce

¹⁵⁸ KALVODOVÁ, Věra. Peněžitý trest – praxí konečně doceněná alternativa trestu odnětí svobody? In: GRIVNA, Tomáš a kol. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 97.

¹⁵⁹ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz

neodsouzení za všechny vykonané peněžité tresty s výjimkou případů, kdy byly uloženy za zvlášť závažný zločin.

5.5.2 Charakteristika peněžitého trestu

Jak již bylo řečeno výše, peněžítý trest je upraven v § 67 až § 69 TrZ. V § 52 odst. 1 TrZ je pak v pořadí pátým trestem, z čehož vyplývá, že se jedná spíše o mírnější druh trestu, čemuž ostatně odpovídá i jeho poměrně benevolentní úprava ve srovnání s úpravou jiných trestů, když lze peněžítý trest uložit i vedle trestu odnětí svobody,¹⁶⁰ což však také znamená, že peněžítý trest není pouhou „*alternativou k trestu odnětí svobody*“¹⁶¹, jelikož neslouží jako pouhá „náhrada“ za trest odnětí svobody, ale může trest odnětí svobody i doplňovat.

5.5.3 Definice peněžitého trestu

Definice peněžitého trestu není trestním zákoníkem blíže vymezena, a to zřejmě z toho důvodu, že obsah a význam peněžitého trestu je zřejmý z povahy věci bez potřeby podrobnějšího vymezení. Odborná literatura alespoň blíže popisuje peněžítý trest jako „*základní majetkovou sankci postihující specificky peněžní prostředky pachatele*“¹⁶². Peněžítým trestem tak osoba není přímo omezena na svobodě, jako je tomu u trestu domácího vězení, ani časově omezena výkonem jiné činnosti, jak tomu je u trestu obecně prospěšných prací. Postižením peněžních prostředků však může být odsouzená osoba také omezena, někdy dokonce citelněji než jinými druhy trestů, a to vzhledem k tomu, že většina nejen požitků, ale i základních potřeb, je poskytována právě za finanční protihodnotu.

5.5.4 Uložení peněžitého trestu

Peněžítý trest je možné uložit za splnění alespoň jedné ze tří podmínek stanovených v § 67 TrZ. Peněžítý trest lze uložit v případě, kdy pachatel protiprávním jednáním získal či se snažil získat pro sebe či pro jiného majetkový prospěch¹⁶³. Jedním z cílů peněžitého trestu tak je získat zpět peněžní prostředky, které pachatel nabyl právě trestnou činností.¹⁶⁴ Dále je možné uložit peněžítý trest, pokud je tato možnost stanovena v zákoně u daného trestného činu. Takovým

¹⁶⁰ Viz § 53 odst. 1 TrZ.

¹⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 259. ISBN 978-80-87576-93-9.

¹⁶² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 259. ISBN 978-80-87576-93-9.

¹⁶³ Viz § 67 odst. 1 TrZ.

¹⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2023, sp. zn. I. ÚS 961/23.

případem je například trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 TrZ, trestný čin rvačky dle § 158 TrZ, či trestný čin vydírání dle § 175 TrZ. Peněžitý trest je možno uložit rovněž případě, kdy se tento druh trestu ukládá za přečin a bylo rozhodnuto o vhodnosti tohoto druhu trestu, a to především vzhledem k finančním schopnostem odsouzeného trest splnit.¹⁶⁵ Při zkoumání vhodnosti uložení peněžitého trestu tak je třeba především zkoumat možnost dobytosti této sankce.¹⁶⁶ Při zkoumání dobytosti peněžitého trestu se hledí především na jeho faktickou dobytost. Pokud je tedy například v průběhu trestního řízení zjištěno, že ačkoliv obviněný pobírá dávky v hmotné nouzi, je tzv. „na černo“ výdělečně činný a je tedy schopen peněžitý trest splnit, je možné mu tento trest uložit.¹⁶⁷ V případě, že nelze majetkové poměry obviněného zjistit a nelze dojít s jistotou k závěru, zda bude peněžitý trest dobytý, může se uložit peněžitý trest „preventivně“ s tím, že v případě jeho nedobytnosti se od něj upustí.¹⁶⁸ Takový postup je však vůči řádnému zjištění finanční situace obviněného dle judikatury Nejvyššího soudu subsidiárním a soud by měl v daném případě alespoň „*odhadnout majetkovou situaci pachatele*“, přičemž „*[o]dhad soudu ovšem nemůže vykazovat libovůli, musí vycházet jednak z důkazů, které má soud k dispozici, jednak z logického posouzení možných příjmů pachatele a jeho majetku v závislosti na zjištění např. o jeho vzdělání, sociálním a profesním zařazení, způsobu života, ale též o jeho závazcích či jiných majetkových povinnostech apod.*“¹⁶⁹ Nakonec je třeba při ukládání peněžitého trestu dbát i na zájmy věřitelů a poškozených tak, aby peněžitý trest neomezoval uspokojení jejich zájmů, k čemuž se vyjadřuje i judikatura Nejvyššího soudu, když říká, že „*tento aspekt musí být z logiky věci vnímán vždy jako prvořadý, nadřazený trestu spojenému s majetkovým postihem obviněného*“.¹⁷⁰

V případě, kdy je odsouzenému pachateli ukládán trest za trestné činy spáchané v souběhu, je zapotřebí naplnit podmínky pro uložení peněžitého trestu alespoň u jednoho z těchto trestných činů.¹⁷¹

Peněžitý trest pak nelze uložit vedle trestu propadnutí majetku či vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody (pouze v případech, kdy se jedná o uložení peněžitého trestu dle § 67 odst. 2

¹⁶⁵ Viz § 67 odst. 2 TrZ.

¹⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 214. ISBN 978-80-7502-499-2.

¹⁶⁷ Usnesení Ústavní soudu ze dne 5. 4. 2023, sp. zn. II. ÚS 559/23.

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 3 Tdo 12/2022.

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2022, sp. zn. 6 Tdo 425/2022.

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016.

¹⁷¹ ŠČERBA, Filip. § 67 [Peněžitý trest]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

písm. b) TrZ, jinak lze peněžitý trest uložit i vedle trestu odnětí svobody). Peněžitý trest pak lze uložit i v případě, kdy není v zákoně u daného trestné činu výslovně stanoven.¹⁷²

V případě, kdy je odsouzený pachatel ve výkonu trestu odnětí svobody, kde je zaměstnán, jsou mu z čisté odměny strhávány 4 % k úhradě uloženého peněžitého trestu.¹⁷³

5.5.5 Uložení přiměřených povinností a omezení k peněžitému trestu

Právní úprava peněžitého trestu neumožňuje, na rozdíl od trestu domácího vězení a trestu obecně prospěšných prací, uložení přiměřených povinností a omezení. Ačkoliv má peněžitý trest působit na pachatele „preventivně a výchovně“¹⁷⁴, je z nemožnosti uložení přiměřených povinností a omezení k peněžitému trestu patrné, že primárním účelem uložení tohoto druhu trestu je spíše působit na odsouzeného pachatele preventivně a případně jej „pouze“ potrestat, přičemž výchovná funkce trestu je upozaděna.

5.5.6 Podmínky výkonu peněžitého trestu

Peněžitý trest je vyměřován v rozsahu 20 až 730 denních sazeb v hodnotě 100 Kč až 50.000 Kč.¹⁷⁵ Nejnižší hodnotou peněžitého trestu, který lze uložit, tak je 2.000 Kč a nejvyšší hodnotou pak 36.500.000 Kč. Při rozhodování o počtu denních sazeb soud přihlíží především „k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu“, zatímco při určování hodnoty jednotlivých denních sazeb zkoumá především finanční možnosti pachatele.¹⁷⁶ Počet denních sazeb je omezen § 68 odst. 2 TrZ, který stanoví, že „dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí [...] ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody a náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody“. Toto ustanovení tak znamená, že při ukládání peněžitého trestu je třeba hledět současně i na ukládaný trest odnětí svobody a případný náhradní trest odnětí svobody a jednotlivé uložené dny sčítat tak, aby dohromady nepřesáhly maximální stanovenou hranici pro daný trestný čin.

Pokud je to potřeba, vzhledem k osobním a majetkovým poměrům odsouzeného pachatele, může soud rozhodnout o povolení zaplacení peněžitého trestu v měsíčních splátkách.¹⁷⁷

¹⁷² Viz § 53 odst. 1 a 2 TrZ.

¹⁷³ Viz § 5 odst. 1 písm. a) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

¹⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 2016, sp. zn. 11 Tdo 630/2016.

¹⁷⁵ Viz § 68 odst. 1 a 2 TrZ.

¹⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2023, sp. zn. 7 Tdo 171/2023.

¹⁷⁷ Viz § 68 odst. 5 TrZ.

Částky zaplacené v rámci peněžitého trestu připadají plně státu.¹⁷⁸

5.5.7 Přeměna peněžitého trestu

Pakliže osoba odsouzená k peněžitému trestu nezplatí stanovenou peněžitou částku v určené lhůtě nebo se vzhledem k okolnostem zdá jisté, že daná osoba nebude schopna peněžítý trest splnit, uloží se odsouzenému pachateli náhradní trest odnětí svobody.¹⁷⁹ Při přepočtu peněžitého trestu na trest odnětí svobody platí, že každá zcela nezaplacená denní sazba odpovídá dvěma dnům odnětí svobody.¹⁸⁰

Jak již bylo zmíněno výše, přeměněný trest odnětí svobody nesmí být spolu s uloženým trestem odnětí svobody a náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení vyšší, než je horní hranice trestu odnětí svobody stanovená u daného trestného činu, za který je pachatel odsuzován. Dolní hranice případného trestu odnětí svobody však daným ustanovením limitována není. Při přeměně peněžitého trestu na trest odnětí svobody tak může dojít k tomu, že bude náhradní trest odnětí svobody stanoven pod dolní hranicí trestní sazby stanovené pro daný trestný čin.¹⁸¹

Přeměnu peněžitého trestu na trest odnětí svobody může odsouzený odvrátit, pokud peněžítý trest či jeho část zaplatí.¹⁸² Peněžítý trest lze rovněž uhradit případnou peněžitou zárukou dle § 73a TŘ, kterou odsouzený v průběhu trestního řízení uhradil, a to i proti vůli odsouzeného, pokud v určené lhůtě peněžítý trest dobrovolně nevykoná.¹⁸³

5.5.8 Výkon peněžitého trestu

Odsouzený je vyzván předsedou senátu k zaplacení peněžitého trestu do jednoho měsíce od doby, kdy se stane rozsudek o uložení peněžitého trestu vykonatelným.¹⁸⁴ Z důležitých důvodů lze povolit odklad výkonu peněžitého trestu či povolení zaplacení peněžitého trestu ve splátkách.¹⁸⁵

Od výkonu peněžitého trestu lze rovněž upustit, a to v případě kdy odsouzený přestane být schopen peněžítý trest zaplatit v důsledku situace, která nastala nezávisle na jeho vůli nebo

¹⁷⁸ Viz § 69 odst. 1 TrZ.

¹⁷⁹ Viz § 69 odst. 1 a 2 TrZ.

¹⁸⁰ Viz § 69 odst. 3 TrZ.

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 8 Tdo 138/2022. Obdobně rovněž Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2022, sp. zn. 7 Tdo 40/2022.

¹⁸² Viz § 344 TŘ.

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2022, sp. zn. 8 Tdo 728/2021.

¹⁸⁴ Viz § 341 TŘ.

¹⁸⁵ Viz § 342 odst. 1 TŘ.

pokud by trestem byla ohrožena výchova či výživa osob, o které odsouzený má povinnost pečovat.¹⁸⁶

Po splnění peněžitého trestu, s výjimkou případů, kdy byl peněžitý trest uložen za zvlášť závažný zločin, se na odsouzeného pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.¹⁸⁷

5.5.9 Shrnutí peněžitého trestu¹⁸⁸

Peněžitý trest je vnímán jako jeden z nevhodnějších trestů, a to hned z několika důvodů. Především, odsouzený pachatel zpravidla zůstává žít na stejném místě jako před spácháním trestného činu, čímž mu jsou zachovány sociální vazby. Zároveň zůstává ekonomicky aktivní, což je prospěšné nejen pro splnění peněžitého trestu, ale i pro společnost jako takovou. Tyto dvě výhody peněžitého trestu pak ve výsledku znamenají významné ušetření nákladů států spojené s uvězněním osoby a zároveň zisk peněžitých prostředků zaplacením peněžitého trestu. Peněžitý trest však pro pachatele obvykle znamená významné omezení. I přes to, že odsouzený pachatel není omezený na svobodě, je omezen v nakládání se svými finančními prostředky, a tedy musí nutně omezit i svůj „životní standard“.¹⁸⁹

Ukládání peněžitého trestu se dočkalo po účinnosti trestního zákoníku poklesu o téměř dva tisíce uložených trestů, tedy ze 7.038 uložených peněžitých trestů v roce 2009 na 5.008 uložených trestů v roce 2010. Tato klesající tendence přetrvávala až do roku 2016, kdy se začaly peněžitě tresty opět více ukládat, a to do té míry, že v roce 2021 bylo dokonce uloženo více peněžitých trestů (11.326) než nepodmíněných trestů odnětí svobody (8.435).

Na vyšší míru ukládání peněžitých trestů je již dlouhodobě kladen důraz. Tomu odpovídá jak důvodová zpráva k novele č. 333/2020 Sb., tak i aktuálně zvažovaná novela úpravy peněžitého trestu. Mluvčí Ministerstva spravedlnosti Petr Malý uvedl, že „[s]polečnou iniciativou s Nejvyšším soudem se podařilo navýšit ukládání peněžitých trestů z 5,5 procentního podílu v roce 2014 na 26,2 procenta v roce 2022“ přičemž tyto hodnoty plánuje Ministerstvo spravedlnosti ještě navýšit právě chystanou novelou úpravy peněžitého trestu, která by, mimo jiné, mohla přinést i povinnost ukládat peněžitě tresty prvopachatelům majetkových a hospodářských

¹⁸⁶ Viz § 342a TR.

¹⁸⁷ Viz § 69 odst. 3 TrZ.

¹⁸⁸ Pokud nebude níže stanoveno jinak, vycházejí data v této kapitole z tabulky č. 1 přílohy.

¹⁸⁹ Vláška: Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 333/2020 Dz.

trestných činů.¹⁹⁰ Novela by zároveň měla přinést větší míru finančního uspokojení pro poškozené a oběti trestných činů, jelikož by k peněžitému trestu měla být uložena povinnost náhrady škody, vydání bezdůvodného obohacení či uhrazení určité částky na účet určený pro oběti trestných činů¹⁹¹, která momentálně k peněžitému trestu na rozdíl od trestu domácího vězení a trestu obecně prospěšných prací stanovená není, jak již bylo ostatně řečeno výše.

Dle mého názoru by tato novela byla krokem správným směrem. Trest odnětí svobody má jistě svou roli v sankční politice svým odstrašujícím efektem, na druhou stranu však nelze popírat výhody peněžitého trestu. Obzvláště u trestných činů tzv. bílých límečků je mnohem efektivnější uložit odsouzenému pachateli peněžité trest, když společenská škodlivost, a především pak nebezpečnost takové osoby je zpravidla minimální a uložení trestu odnětí svobody takové osoby by bylo pro společnost spíše negativní, a to vzhledem k nákladům k uvěznění, ale i k případnému negativnímu sociálnímu působení na danou osobu ve vězení.

Jiným případem pak jsou odsouzení pachatelé za trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, u kterých je aktuálně rovněž zvažována možnost zavedení uložení peněžitého trestu. Ministerstvo tento krok obhájí lepší a jednodušší vymahatelností nemajetkové újmy obětí znásilnění a obdobných trestných činů z výtěžku peněžitého trestu.¹⁹² Možnost uložení zaplacení nemajetkové újmy existuje i nyní, konkrétně je upravena § 228 TŘ, a bývá také v kontextu trestného činu využívána¹⁹³. Výtěžek z peněžitého trestu, tak jak je upraven nyní, připadá státu¹⁹⁴ a poškozená osoba, které bylo přiznáno majetkové právo, následně musí podat žádost o uspokojení majetkového nároku oprávněné osoby ve smyslu § 8 zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení (dále jen „**zákon č. 59/2017 Sb.**“), a to do šedesáti dnů od pravomocného rozsudku, kterým byl majetkový

¹⁹⁰ MARIE, Veselá. Peněžité tresty místo pobytu za mřížemi. Ministerstvo spravedlnosti připravuje plán, jak ulevit věznicím. *IROZHlas* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vezeni-penezity-trest-ministerstvo-spravedlnosti_2303130620_afo

¹⁹¹ PETR, Dimun. Plán, jak ulevit přeplněným věznicím: Prvotrestaným by měly soudy povinně ukládat peněžité trest. *Česká justice* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/02/plan-jak-ulevit-preplnenym-veznicim-prvotrestanym-by-mely-soudy-povinne-ukladat-penezity-trest/>

¹⁹² ČTK. Blažek chce změnit navrženou úpravu peněžitých trestů za znásilnění. Je podle něj ‚nevysvětlitelná‘. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/znasilneni-penezity-trest-pavel-blazek_2306251308_mst?fbclid=IwAR272gGUUnqJtcvoFUVFP9pxnyq78jx7XLU8QTMb4Fful7OmxBZenzXnQ-g8

¹⁹³ Viz např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2023, sp.zn. 6 Tdo 63/2023.

¹⁹⁴ Viz § 69 odst. 1 TrZ.

nárok přiznán. Ministerstvo spravedlnosti pak musí o této žádosti rozhodnout do devadesáti dnů od uplynutí šedesátidenní lhůty pro podání žádosti.¹⁹⁵ Jedná se tedy pravděpodobně o rychlejší způsob získání přiznané nemajetkové újmy než v případě postupu dle § 228 TR, čímž by mohlo uložení peněžitého trestu zajišťovat poškozené osobě lepší podmínky pro vymožení finanční částky, než přiznání náhrady nemajetkové výhody dle § 228 TR. Je však otázkou, jak vysoké by peněžité tresty byly a zda by skutečně byly ukládány vedle již jiného trestu či zda by byly ukládány i samostatně.

Lze shrnout, že peněžítý trest již několik let nabírá na popularitě a postupně se stává primární alternativou k trestu odnětí svobody, což lze vzhledem k jeho výhodám považovat za pochopitelné. V případech, kdy peněžítý trest uložit nelze z důvodu nedostačujících finančních prostředků, by pak bylo vhodné zvážit možnost trestu obecně prospěšných prací, který lze považovat za druhý nejuniverzálnější alternativní trest po peněžitém trestu, který rovněž může přinášet finanční a společenský užitek.

5.6 Ostatní alternativní tresty

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, český trestní zákoník umožňuje uložení daleko více druhů alternativních trestů, než je pouze trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžítý trest. Tyto „ostatní“ tresty by se daly rozdělit do třech skupin (i) tresty postihující majetek, (ii) tresty omezující svobodu pohybu či výkonu činnosti a (iii) tresty za „nemorální jednání“. Za alternativní trest bývá také považován podmíněný trest odnětí svobody a podmíněný trest odnětí svobody s dohledem¹⁹⁶, který však nebude blíže popsán.

5.6.1 Tresty postihující majetek

Mezi tresty postihující majetek lze zařadit trest propadnutí majetku a trest propadnutí věci, které jsou upraveny § 68 TrZ, resp. § 70 TrZ.

Trest propadnutí majetku lze uložit v případě současného uložení výjimečného trestu či uložení jiného trestu za zvlášť závažný zločin, kterým odsouzený získal nebo chtěl získat majetkový prospěch.¹⁹⁷ Jinak lze uložit pouze v případech výslovně stanovených trestním zákoníkem.¹⁹⁸ Z logiky věci pak nelze uložit trest propadnutí majetku vedle peněžitého trestu.¹⁹⁹ Propadnutím

¹⁹⁵ Viz § 9 odst. 3 Zákona č. 59/2017 Sb.

¹⁹⁶ Viz § 52 odst. 2 písm. b) TrZ a § 52 odst. 2 písm. c) TrZ.

¹⁹⁷ Viz § 68 odst. 1 TrZ.

¹⁹⁸ Viz § 68 odst. 2 TrZ.

¹⁹⁹ Viz § 53 odst. 1 TrZ.

majetku je pak myšleno propadnutí všeho, co odsouzený vlastní, pokud soud nestanoví jinak, s výjimkou věcí potřebných pro osobní potřebu odsouzeného či osob, jejichž výchovu či výživu má odsouzený povinnost zajišťovat.²⁰⁰ Výrokem o uložení trestu propadnutí majetku pak navíc zaniká společné jmění manželů.²⁰¹

Trest propadnutí věci je oproti trestu propadnutí majetku mnohem mírnější, jelikož je postihována pouze věc náležející pachateli, která byla bezprostředním výnosem z trestné činnosti²⁰². Odstavec 2 § 70 TrZ pak umožňuje uložit trest propadnutí věci: „a) která je nástrojem trestné činnosti, nebo b) která je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, pokud hodnota věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k hodnotě věci tvořící zprostředkovaný výnos z trestné činnosti zanedbatelná“. V případě, že se pachatel zbaví věci, kterou soud mohl nechat rozhodnutím propadnout, je možné uložit trest propadnutí náhradní hodnoty dle § 71 TrZ, a to ve výši podobné hodnoty, jakou by měla věc dle § 70 TrZ. Trest propadnutí věci se obvykle ukládá vedle jiného trestu, jako samostatný trest pak lze uložit jen v případě, kdy to trestní zákoník výslovně dovoluje.²⁰³

Trest propadnutí majetku a trest propadnutí věci tak mají mnoho společného. V obou případech připadají propadnuté věci státu a zástavní práva k propadnutým věcem zanikají.²⁰⁴ Zároveň však mají několik odlišností. Trest propadnutí majetku je určen pro nejzávažnější trestné činy, zatímco trest propadnutí věci nemá stanovené žádné omezení vztahující se k závažnosti spáchaného trestného činu. Zato má poměrně specifikovanou úpravu toho, čeho se trestný čin musí týkat, když daná věc musí být nástrojem či výnosem z trestné činnosti.

5.6.2 Tresty omezující svobodu či výkon činnosti

Mezi tresty omezující svobodu či výkon činnosti lze zařadit tresty (i) zákazu činnosti, (ii) zákazu držení a chovu zvířat, (iii) zákazu pobytu a (iv) zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Trest zákazu činnosti je upraven § 73 a § 74 TrZ a spočívá v zákazu výkonu takové činnosti v rámci níž se pachatel dopustil trestného činu.²⁰⁵ Výkonem činnosti se pak rozumí „výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního

²⁰⁰ Viz § 68 odst. 3 TrZ.

²⁰¹ Viz § 68 odst. 4 TrZ.

²⁰² Viz § 70 odst. 1 TrZ.

²⁰³ Viz § 72 TrZ.

²⁰⁴ Viz § 68 odst. 5 TrZ a § 70 odst. 6 TrZ.

²⁰⁵ Viz § 73 odst. 1 TrZ.

povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis“²⁰⁶. Trest zákazu činnosti může být uložen na jeden rok až deset let, přičemž samostatně může být tento trest uložen pouze v případě, kdy trestní zákoník uložení tohoto trestu za daný trestný čin dovoluje, čímž se liší od většiny ostatních druhů trestů.²⁰⁷ Zároveň je potřeba, aby soud dospěl k závěru, že není potřeba uložit jiný (další) trest.²⁰⁸ Po výkonu trestu zákazu činnosti se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.²⁰⁹

Zákaz držení a chovu zvířat je poměrně novým druhem trestu, jelikož byl mezi tresty zařazen novelou č. 114/2020 Sb. až v roce 2020, a to především jako reakce na tehdy mediálně známé kauzy tzv. množírén zvířat²¹⁰, kde byla zvířata chována v nevhodných a krutých podmínkách, jež často vedla k jejich uhynutí. Zákaz držení a chovu zvířat je upraven v § 74a a § 74b TrZ a lze jej uložit až na dobu deseti let pachateli, který se držením či chovem zvířat dopustil trestného činu.²¹¹ Tento trest lze uložit samostatně pouze v případech, kdy soud dospěje k závěru, že jiného trestu není třeba.²¹² Rovněž lze uložit i v případě, kdy není výslovně uveden v trestním zákoníku u daného trestného činu.²¹³ Do doby výkonu trestu zákazu držení a chovu zvířat se započítává i doba, kdy již pachatel fakticky nemohl zvířata chovat či držet, a to buď na základě rozhodnutí nebo z toho důvodu, že se k tomu zavázal v průběhu trestního řízení v rámci podmínek pro přistoupení k jednomu z odklonů.²¹⁴ Po výkonu trestu se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.²¹⁵

Zákaz pobytu je upraven § 75 TrZ a stejně jako trest zákazu činnosti lze uložit na dobu jednoho roku až deseti let. Trest zákazu pobytu nemůže být uložen v rozsahu obvodu, kde má odsouzený pachatel trvalý pobyt, zároveň by ale měl být určen tak, aby vzhledem k spáchaném trestnému činu zajišťoval ochranu „*veřejného prostředí, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku*“.²¹⁶ Trest zákazu pobytu má poměrně specificky upravené podmínky pro možnosti uložení tohoto trestu

²⁰⁶ Viz § 73 odst. 3 TrZ.

²⁰⁷ Viz § 53 odst. 2 TrZ ve spojení s § 73 odst. 2 TrZ.

²⁰⁸ Viz § 73 odst. 1 a 2 TrZ.

²⁰⁹ Viz § 74 odst. 2 TrZ.

²¹⁰ PŮRY, František. § 74a [Zákaz držení a chovu zvířat]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1258.

²¹¹ Viz § 74a odst. 1 TrZ.

²¹² Viz § 74a odst. 2 TrZ.

²¹³ Viz § 53 odst. 2 TrZ.

²¹⁴ Viz § 74b odst. 1 TrZ.

²¹⁵ Viz § 74b odst. 2 TrZ.

²¹⁶ Viz § 75 odst. 1 TrZ.

jako samostatného, a to pouze za trestný čin, za který je stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí maximálně tři roky a zároveň soud dojde k závěru, že jiného trestu není potřeba.²¹⁷ I u trestu zákazu pobytu pak platí, že lze tento trest uložit samostatně i v případech, kdy není tento druh trestu výslovně určen v trestním zákoníku u daného trestného činu.²¹⁸ V souvislosti s výkonem trestu zákazu pobytu lze uložit i přiměřená omezení či přiměřené povinnosti, náhradu škody, odčinění nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.²¹⁹

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce bývá nejčastěji asociován s trestnými činy výtržnictví dle § 358 TrZ a rvačky dle § 158 TrZ spáchanými typicky v rámci fotbalových utkání.²²⁰ Tento trest lze uložit za úmyslné trestné činy spáchané v rámci konání těchto akcí na dobu až deseti let.²²¹ I tento trest lze uložit samostatně i v případech, kdy není tento druh trestu výslovně určen v trestním zákoníku u daného trestného činu.²²² V rámci výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce může přidělený probační úředník odsouzenému pachateli rovněž uložit například vykonání programu sociálního výcviku a převýchovy či psychologického poradenství.²²³

Do této skupiny trestů je možné zařadit i trest vyhoštění upravený § 80 TrZ. Tento druh trestu se zdá jako adekvátním druhem trestu pro cizince páchající trestnou činnost na území České republiky, ve skutečnosti se však jedná mnohdy o poměrně složitě aplikovatelný druh trestu, a to především z toho důvodu, že se Česká republika nachází v Schengenském prostoru, a tudíž nelze stoprocentně zajistit dodržování trestu vyhoštění. Zároveň je trest vyhoštění finančně náročný, což v kombinaci s jeho obtížnou vymahatelností znamená, že se obvykle nejedná o nejvhodnější druh trestu. Trest vyhoštění se ukládá pouze neobčanům České republiky, a to buď v rozsahu jednoho roku až deseti let, nebo na dobu neurčitou.²²⁴ Při ukládání výměry trestu vyhoštění se přihlíží zejména ke stupni ohrožení pro lidi a majetek, který pobyt pachatele v České republice představuje.²²⁵ Trest vyhoštění však za splnění jedné z podmínek určených v § 80 odst. 3 TrZ nelze uložit. Mezi tyto podmínky pak patří například případ, kdy je pachateli udělen azyl či

²¹⁷ Viz § 75 odst. 2 TrZ.

²¹⁸ Viz § 53 odst. 2 TrZ.

²¹⁹ Viz § 75 odst. 3 TrZ.

²²⁰ GŘIVNA, Tomáš. § 76 [Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1280.

²²¹ Viz § 76 odst. 1 TrZ.

²²² Viz § 53 odst. 2 TrZ.

²²³ Viz § 77 odst. 1 TrZ.

²²⁴ Viz § 80 odst. 2 TrZ.

²²⁵ Viz § 80 odst. 2 TrZ.

pokud je pachatelem občan Evropské unie pobývajícím v České republice posledních deset let, který nepředstavuje ohrožení pro bezpečnost státu.

5.6.3 Tresty za „nemorální jednání“

Za tresty za „nemorální jednání“ lze považovat trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, které jsou upraveny § 78 TrZ, resp. § 79 TrZ. Tyto tresty jsou ukládány pouze výjimečně, přičemž v letech 2017 až 2021 byly uloženy pouze v pěti případech.²²⁶

Oba tyto tresty mohou být uloženy pouze za úmyslné trestné činy, které byly spáchány ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, a za které je pachatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta. Zvlášť zavrženíhodnou pohnutkou je pak dle komentáře k trestnímu zákoníku myšleno například jednání, kdy „*nositel určitého vyznamenání v příkrém rozporu s činem a zásluhami, za které ho získal, veřejně podněcoval k páčání závažné trestné činnosti*“²²⁷. Bude se tak jednat především o jednání, která by svou povahou mohla určitým způsobem „znehodnocovat“ význam daných titulů či vyznamenání a jejich nositele.

Trest ztráty vojenské hodnosti pak lze uložit i vedle jiného trestu, pokud soud dospěje k závěru, že je to vzhledem k povaze spáchaného trestného činu potřeba.²²⁸

²²⁶ Trest ztráty vojenské hodnosti byl uložen jednou v roce 2019 a dvakrát v roce 2021, zatímco trest ztráty čestných titulů a vyznamenání byl uložen dvakrát v roce 2020. Tato data pocházejí statických listů trestních z webové stránky Infodata.cz. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

²²⁷ PÚRY, František. § 78 [Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1290.

²²⁸ Viz § 79 odst. 2 TrZ.

6 Alternativní tresty v Nizozemsku

6.1 Zákonná úprava trestů v Nizozemsku

Nizozemský trestní zákoník²²⁹ (dále jen „TZ NL“) umožňuje ukládat trestní sankce jak za trestné činy, tak i za přestupky. Sankce jsou obecně rozděleny na tresty (Straffen) a opatření (Maatregelen). Tresty jsou vyjmenovány v části I., knize první, hlavě druhé TZ NL a jsou děleny na hlavní a vedlejší.

V § 9 odst. 1 písm. a) TZ NL mezi hlavní tresty (hoofdstraffen) řadí (i) trest odnětí svobody (gevangenisstraf), (ii) zadržení (hechtenis), (iii) obecně prospěšné práce (taakstraf) a (iv) peněžité tresty (geldboete). Ve stejném paragrafu pod písm. b) pak jmenuje vedlejší tresty (bijkomende straffen), kterými jsou (i) omezení určitých práv (ontzetting van bepaalde rechten), (ii) propadnutí věci (verbeurdverklaring) a (iii) zveřejnění rozsudku (openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak).

Vedlejší tresty bývají ukládány jen zřídka, což je zapříčiněno mimo jiné tím, že je lze ukládat pouze za určité druhy trestných činů.²³⁰

Mezi opatření pak spadá (i) zabránění věci (Onttrekking aan het verkeer²³¹), (ii) povinnost zaplatit státu peněžní částku za odnětí neoprávněně získaného prospěchu (ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel²³²), (iii) povinnost zaplatit státu peněžitou částku ve prospěch poškozeného (schadevergoeding²³³), (iv) ochranné léčení (Plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis²³⁴), (v) zabezpečovací detence (Plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders²³⁵) a (vi) výchovná opatření (Gedragbeïnvloedende en vrijheidsbeperkende maatregelen²³⁶).

²²⁹ Zákon s identifikačním kódem BWBR0001854, Wetboek van Strafrecht, ze dne 3.3. 1881, ve znění pozdějších předpisů.

²³⁰ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico, 2021, s. 3.

²³¹ Doslovný překlad zní „stažení z oběhu“, viz § 36b a násl. TZ NL.

²³² Viz § 36e TZ NL.

²³³ Doslovný překlad zní „odškodnění“, viz § 36f TZ NL.

²³⁴ Doslovný překlad zní „umístění do psychiatrické léčebny“, viz § 37a a násl. TZ NL.

²³⁵ Doslovný překlad zní „Umístění do zařízení pro běžné pachatele trestných činů“, viz § 38m a násl. TZ NL.

²³⁶ Doslovný překlad zní „Opatření omezující chování a svobodu“, viz § 38v a násl. TZ NL.

V některých případech může uložit sankce namísto soudu i státní zástupce.²³⁷ Jedná se především o trest obecně prospěšných prací do výše 180 uložených hodin, peněžitý trest či trest propadnutí majetku.²³⁸ Tato možnost značně urychluje řízení, šetří náklady vynakládané na soudní řízení a snižuje zatížení soudů.

Trest odnětí svobody, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest se liší od ostatních trestů v tom, že v případě jejich uložení může soud rozhodnout, že se trest nebo jeho část nevykoná²³⁹. V takovém případě pak soud stanoví zkušební dobu, která nesmí být delší než 3 roky, resp. 10 let hrozí-li opakování trestného činu odsouzeným pachatelem narušující tělesnou integritu člověka či ohrožující život zvířete²⁴⁰. V souvislosti se zkušební dobou mohou být uloženy na určitou dobu nepřesahující zkušební dobu zvláštní podmínky²⁴¹. Mezi tyto zvláštní podmínky patří (i) náhrada škody, (ii) složení kauce, (iii) složení peněžitě částky na účet pro oběti trestných činů, (iv) zákaz kontaktu s určitými osobami či institucemi, (v) zákaz zdržovat se na určitém místě, (vi) povinnost zdržovat se na určitém místě v určitou dobu nebo v určitém časovém období, (vii) povinnost hlásit se v určitou dobu určitému orgánu, (viii) zákaz užívání omamných látek nebo alkoholu a s tím související povinnost spolupracovat při testech krve či moči, (ix) přijetí do pečovatelského zařízení, (x) povinnost podrobit se léčbě u odborníka nebo v pečovatelském zařízení, (xi) pobyt v zařízení pro asistované bydlení nebo sociální péči, (xii) účast na behaviorální intervenci (behaviorálním programem).²⁴² § 14c odst. 4 TZ NL pak umožňuje i elektronický dohled nad odsouzeným pachatelem.

Zvláštní podmínky tak lze rozdělit na podmínky omezující svobodu a podmínky ovlivňující chování, přičemž první zmíněné bývá ukládáno v 28 % všech stanovených podmínek a podmínky ovlivňující chování až v 72 %.²⁴³

V rámci zvláštních podmínek může být tedy, mimo jiné, uložena povinnost podrobit se behaviorálnímu programu (pokud není behaviorální program uložen v rámci trestu, může být

²³⁷ Viz § 257a zákona s identifikačním kódem BWBR0001903 ze dne 15. ledna 1921, Trestního řádu (Wetboek van Strafvordering), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**trestní řád NL**“).

²³⁸ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands. Coimbra: Instituto Jurídico, 2021, s. 11.

²³⁹ Viz § 14a odst. 1 TZ NL.

²⁴⁰ Viz § 14b TZ NL.

²⁴¹ Viz § 14c odst. 2 TZ NL.

²⁴² Viz § 14c odst. 2 TZ NL.

²⁴³ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 25.

odsouzenému doporučen probačním úředníkem). Nizozemsko zná 8 druhů behaviorálních programů, které se věnují oblastem (i) partnerského násilí, (ii) alkoholu a násilí, (iii) „Lifestyle“ tréninku v oblasti drog a alkoholu, (iv) tréninku agrese, (v) kognitivním schopnostem, (vi) kognitivním schopnostem zaměřeným na odsouzené s intelektuálním znevýhodněním, (vii) pracovním schopnostem a (viii) „vnitřní“ motivaci.²⁴⁴

Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet vykonaných behaviorálních programů	725	655	806	287	824	921

Data vycházejí z výročních zpráv nizozemské probační služby.²⁴⁵

6.1.1 Alternativní tresty

Ačkoliv byly alternativní tresty, především pak trest obecně prospěšných prací, v Nizozemsku známy a ukládány již ve 20. století, začaly se intenzivněji využívat až počátkem 21. století.²⁴⁶ Za jeden z impulsů pro zvýšení ukládání alternativních trestů lze považovat tzv. „monitoring recidivy“, který byl v Nizozemsku vyhotoven poprvé v roce 2005. Tento dokument odhalil až 70% recidivu u osob, které v předchozích sedmi letech vykonaly trest odnětí svobody. Tyto statistiky vyvolaly vlnu zájmu o alternativní druhy potrestání a další instituty, které by vedly ke snížení míry recidivy. Po kanadském vzoru například Nizozemsko zavedlo tzv. analýzu pachatele, kde jsou posuzovány jeho rizikové faktory, kriminogenní faktory a potřeba behaviorálních či jiných intervencí.²⁴⁷

²⁴⁴ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 36-37.

²⁴⁵ Jaarverslagen. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

²⁴⁶ ROBINSON, Gwen; MCNEILL, Fergus (ed.). *Community punishment: European perspectives*. Routledge, 2015, s. 96.

²⁴⁷ ROBINSON, Gwen; MCNEILL, Fergus (ed.). *Community punishment: European perspectives*. Routledge, 2015, s. 101-103.

Jednotlivé reformy trestání pak vedly k tomu, že je dnes Nizozemsko zemí, která má jednu z nejnižších vězeňských populací v Evropské unii.²⁴⁸

6.1.2 Role probační služby v Nizozemsku

Významnou roli při ukládání a výkonu trestů hraje probační služba, která obvykle provádí dohled nad dodržováním zvláštních podmínek²⁴⁹ a jiných sankcí nesouvisících s odnětím svobody. Probační služba spadá pod Ministerstvo spravedlnosti a bezpečnosti a sestává ze třech soukromých organizací, kterými jsou (i) Nizozemská probační služba (Reclassering Nederland), (ii) armáda spásy péče pro mladé a probační služba (het Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering) a (iii) adiktologická probační služba (Stitching Verslavingsreclassering GGZ). Adiktologická probační služba poskytuje odbornou péči pro pachatele se závislostí spočívající v (i) ambulantní péči, (ii) nemocniční péči či (iii) chráněném ubytování. Tento druh probační služby je využíván ve zhruba 20 % všech případů vyžadujících služby probace.²⁵⁰

Tyto tři organizace slouží primárně osobám (pachatelům trestných činů) starších osmnácti let.²⁵¹ Pro osoby mladší osmnácti let je vyčleněna samostatná organizace nazývaná „kancelář pro péči o mládež“²⁵². Probační služba v Nizozemsku však neslouží pouze k dohledu. Svou roli má rovněž po celou dobu trestního řízení, především pak vyhotovuje tzv. poradní zprávy, ve kterých hodnotí osobu pachatele a oběti.²⁵³

Některé zdroje uvádějí, že mezi příčiny nízké vězeňské populace patří, mimo jiné, právě vyhotovování těchto poradních zpráv, které umožňují uložit pachateli trest a zvláštní podmínky

²⁴⁸ Dle dat Eurostatu bylo v nizozemských věznicích v roce 2019 (tedy před vypuknutím pandemie onemocnění COVID-19, která mnohá data zkresluje) 67.20 osob na 100 tisíc obyvatel, kdežto v České republice bylo ve stejné době 188.70 osob na 100 tisíc obyvatel ve věznicích, což je více než dvojnásobný počet vězňů. Data jsou dostupná z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_pris_cap/default/table?lang=en.

²⁴⁹ Viz § 14c odst. 6 TZ NL.

²⁵⁰ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 17.

²⁵¹ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico, 2021, s. 17.

²⁵² DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 17.

²⁵³ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 16-17.

tzv. na míru.²⁵⁴ Většina osob, která využije probační služby, projde zvláštní hodnotící „analýzou“, která zhodnotí rizika daného pachatele, především pravděpodobnost recidivy, ale zhodnotí i specifické potřeby dané osoby, aby po vykonání trestu měl pachatel větší šanci a lepší možnosti na reintegraci do společnosti.²⁵⁵ V určitých případech může probační služba zvolit podrobnější analýzu pachatele, která zahrnuje (i) hodnocení osobnosti, (ii) posouzení existence psychických problémů, (iii) IQ test a (iv) posouzení existence vlivu závislostí na kriminální chování jedince.²⁵⁶

Probační služba také využívá aplikace umožňující pachateli nahlédnout do svého spisu, zjistit, kolik hodin obecně prospěšných aplikací mu zbývá, či si skrze aplikaci domluvit schůzku se svým probačním úředníkem.²⁵⁷

Během pandemie onemocnění COVID-19 probační úředníci také začali jednat s pachateli více pomocí online platforem a zjistili, že za určitých okolností se jedná o jednodušší a rychlejší způsob komunikace, a proto se probační služba rozhodla zachovat tuto praxi i po skončení pandemie, a to konkrétně v některých jednodušších případech či pro případy, kdy není osobní schůzka potřeba.²⁵⁸

Pro probační službu je také důležitá spolupráce s místními (regionálními) „institucemi“, jako jsou místní úřady, dobrovolnické organizace či sociální pracovníci, bez kterých by probační služba nemohla dostatečně kvalitně zajišťovat služby nezbytné pro svůj výkon.²⁵⁹

²⁵⁴ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 17.

²⁵⁵ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 18.

²⁵⁶ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 30.

²⁵⁷ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 19.

²⁵⁸ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 25.

²⁵⁹ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 5.

6.1.3 Novela trestního řádu

V Nizozemsku vešla v roce 2017 v účinnost novela trestního řádu NL ze dne 28. září 2016, v rámci které byla zavedena možnost nařídit test proti alkoholu a drogám v souvislosti s podezřením ze spáchání trestného činu pod vlivem alkoholu nebo drog. V případě pozitivního výsledku testu může státní zástupce žádat přísnější trest spočívající zejména ve vyšším peněžitém trestu, delším trestu odnětí svobody či v delší době trvání obecně prospěšných prací. Dalšími možnostmi jsou pak (i) zákaz požívání alkoholu, (ii) zákaz vstupu na určitá místa, popř. zákaz přiblížení, (iii) „docházková“ povinnost a (iv) výchovná intervence spočívající v adiktologické léčbě.²⁶⁰

6.2 Elektronický monitoring

Elektronický monitoring byl v Nizozemsku zaveden již v roce 1995, přičemž v následujících letech probíhaly jeho zkušební provozy, včetně testování elektronického monitoringu v rámci trestu domácího vězení. Trest domácího vězení nakonec nebyl vybrán jako jedna z variant využívání elektronického monitoringu, i když se zavedení trestu domácího vězení opakovaně navrhuje jako vhodná alternativa k trestu odnětí svobody i dnes.²⁶¹ Elektronický monitoring je ukládán převážně v rámci podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněného propuštění či při některých programech souvisejících s výkonem trestu odnětí svobody. V roce 2013 byl zveřejněn návrh na rozšíření využívání elektronického monitoringu také namísto krátkodobých trestů odnětí svobody (tzv. „frontdoor“ varianta) či jako možnost pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (tzv. „back-door“ varianta) pro případy, kdy odsouzený pachatel vykonal alespoň polovinu uloženého trestu odnětí svobody, ale stále nesplňuje podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu. Ani jeden z návrhů však pro významnou kritiku, která odsuzovala především údajnou přílišnou mírnost spočívající v uložení elektronického monitoringu oproti trestu odnětí svobody, nebyl prosazen.²⁶²

²⁶⁰ Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden: Wet van 28 september 2016, houdende wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met de introductie van de bevoegdheid tot het bevelen van een middelenonderzoek bij geweldplegers en enige daarmee samenhangende wijzigingen van de Wegenverkeerswet 1994. *Overheid* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2016-353.html>

²⁶¹ BOONE, Miranda, Matthijs VAN DER KOOIJ a Sephanie Rap. *Current Uses of Electronic Monitoring in the Netherlands* [online]. Utrecht University, 2016, s. 7 [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: https://www.uu.nl/sites/default/files/country_report_netherlandsfinal.pdf

²⁶² ROBINSON, Gwen; MCNEILL, Fergus (ed.). *Community punishment: European perspectives*. Routledge, 2016, s. 105-7. ISBN 1-315-76848-8.

Elektronický monitoring může být uložen také v případě současného uložení trestu obecně prospěšných prací.²⁶³ Při výkonu trestu odnětí svobody se elektronický monitoring využívá v rámci vězeňských programů, jako je například tzv. „reintegrační dovolená“.²⁶⁴ Elektronický monitoring tak v Nizozemsku v současné době nelze uložit jako samostatný trest či zvláštní podmínku, ale pouze v souvislosti s jinou zvláštní podmínkou.²⁶⁵ Zpravidla tuto zvláštní podmínku představují dva případy, kterými jsou zákaz vstupu na určité místo a povinnost zdržovat se na určitém místě. V případě zákazu vstupu na určité místo se může jednat o zákaz související se zákazem uloženým pachateli týkající se přiblížení k oběti nebo například zákazem vstupu na sportovní a jiné obdobné akce. Povinnost zdržovat se na místě pak bude typicky povinnost zdržovat se v obydlí v určitou hodinu či časovém úseku. I proto je jednou z podmínek pro užívání elektronického monitoringu mít vyhovující a dlouhodobé místo k bydlení.²⁶⁶ Pro výkon elektronického monitoringu je obvykle užíván kotníkový náramek využívající rádiové vlny, kterým lze sledovat, zda se pachatel, kterému byl elektronický monitoring uložen, zdržuje na předem určeném místě. Lze však používat i kotníkový náramek fungující za pomoci GPS, který je schopný monitorovat pohyb osoby nosící náramek i mimo domov.²⁶⁷ Jako novinku začalo Nizozemsko v určitých případech využívat tzv. alkoholmetry, které monitorují požití alkoholu odsouzeným pachatelem 24 hodin denně, a to pomocí pravidelného testování potu. Jakmile systém v potu zaznamená stopy alkoholu, dostane centrální notifikační systém o této informaci oznámení a kontaktuje osobu nosící alkoholmetr o porušení uložené povinnosti.²⁶⁸

²⁶³ MEIJER, R. F. et al. *Criminaliteit en rechtshandhaving 2021: Ontwikkelingen en samenhangen* [online]. 2022, s. 39 [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3206/Cahier-2022-12-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=>

²⁶⁴ Elektronische Monitoring. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/elektronische-monitoring>

²⁶⁵ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 19.

²⁶⁶ Elektronische Monitoring. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/elektronische-monitoring>

²⁶⁷ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 35-36.

²⁶⁸ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 36.

Statistiky probační služby pak ukazují, že jen v roce 2020 byly služby elektronického monitoringu využívány téměř 3.000 osobami.²⁶⁹

Od roku 2022 pak Nizozemsko testuje i využívání elektronického monitoringu pro ochranu obětí, které spočívá v tom, že odsouzený pachatel má monitorovací náramek a oběť má u sebe zařízení, které je propojené s náramkem pachatele tak, že pokud se pachatel ocitne v blízkosti oběti na 1 kilometr, bude informována probační služba, která může podniknout další kroky (např. zkontaktovat pachatele nebo oběť, případně zavolat na místo střetu policii).²⁷⁰

6.2.1 Shrnutí elektronického monitoringu

I přesto, že je elektronický monitoring v nizozemském právním řádu zaveden již téměř třicet let, je jeho úprava i praktické využívání poměrně omezená a jakékoliv snahy o rozšíření jeho aplikace jsou často vystaveny kritice. Probační službě však elektronický monitoring pomáhá alespoň s dohledem nad jednotlivými pachateli, čímž je ušetřen čas probačních úředníků, který mohou lépe využít věnováním se specifickým potřebám svých „klientů“. Elektronický monitoring zároveň pomáhá lépe chránit oběti trestných činů či adekvátněji kontrolovat zákazy spočívající například v zákazu navštěvovat určitá místa či požívat alkohol.

6.3 Trest obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací byl v Nizozemsku zaveden v roce 1989 jakožto jeden z hlavních způsobů potrestání.²⁷¹ Upraven je v § 22b až § 22d²⁷² TZ NL a slouží jako primární alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody²⁷³, což je patrné mimo jiné z § 9 odst. 2 TZ NL, který stanoví, že namísto trestu odnětí svobody či peněžitého trestu lze až na výjimky stanovené v zákoně, uložit trest obecně prospěšných prací. V § 22b odst. 1 TZ NL se zakazuje uložení trestu obecně prospěšných prací v případě, kdy je dle zákona možno uložit pachateli trest odnětí

²⁶⁹ Elektronische Monitoring. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/elektronische-monitoring>

²⁷⁰ Elektronische Monitoring. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/elektronische-monitoring>

²⁷¹ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 27.

²⁷² Do 31.12. 2019 se jednalo o § 22b až 22k TZ NL, ty však jsou již zrušeny.

²⁷³ DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands*. Coimbra: Instituto Jurídico. 2021, s. 6.

svobody v době trvání minimálně 6 let, a to za trestné činy které závažně narušují tělesnou integritu oběti. Dále se zakazuje uložení trestu obecně prospěšných prací za trestné činy dle § 181 TZ NL (úprava trestných činů dle § 179 a 180 TZ NL upravující násilí a nátlak vůči veřejným činitelům a úředním osobám), § 240b TZ NL (trestný čin držení a distribuce dětské pornografie), § 248a TZ NL (trestný čin svádění osoby mladší 18 let k nemravnému jednání), § 248b TZ NL (trestný čin svádění k pohlavnímu styku osoby ve věku mezi 16 a 18 lety), § 248c TZ NL (trestný čin přítomnosti u nemravného jednání osoby mladší 18 let), a § 250 TZ NL (trestný čin kuplířství). V odstavci 2 § 22b TZ NL pak je zákaz obecně prospěšných prací rozšířen na případy, kdy (i) byl trest obecně prospěšných prací již odsouzenému pachateli uložen za spáchání obdobného trestného činu v posledních 5 letech a (ii) odsouzený pachatel již splnil trest obecně prospěšných prací nebo byl nařízen výkon náhradního trestu odnětí svobody. Od odstavce 1 i 2 se lze odchýlit v případě, že je vedle trestu obecně prospěšných prací uložen nepodmíněný trest odnětí svobody nebo jiné opatření zahrnující omezení svobody.²⁷⁴

Trest obecně prospěšných prací sestává z výkonu činnosti, za který nenáleží finanční odměna. Dále § 22c odst. 1 TZ NL ukládá, že rozhodnutí o uložení obecně prospěšných prací musí obsahovat počet hodin potřebných ke splnění trestu a zároveň může určit i druh práce, který má být vykonán. Maximální počet hodin, jež lze uložit, je stanoven na 240²⁷⁵ (pokud trest obecně prospěšných prací stanoví státní zástupce, pak je maximální počet hodin stanoven na 180 hodin^{276,277}). Dřívější úprava pak zahrnovala i maximální dobu, do které musel být trest obecně prospěšných prací vykonán, konkrétně pak nejpozději do 1 roku od pravomocného rozhodnutí nebo do 6 měsíců od pravomocného trestního příkazu. Tato doba pro výkon trestu obecně prospěšných prací se však prodlužovala o dobu, po kterou byl pachatel ve výkonu trestu odnětí svobody nebo mu byla jiným způsobem zákonem omezena svoboda. Tato úprava však již v trestním zákoně Nizozemska není, a tak bude pravděpodobně třeba trest obecně prospěšných prací uskutečnit v době přiměřené.

Spolu s uložení trestu obecně prospěšných prací se v rozhodnutí určuje náhradní doba trestu odnětí svobody pro případ, že by pachatel odsouzený k trestu obecně prospěšných prací činnost?

²⁷⁴ Viz § 22b odst. 3 TZ NL.

²⁷⁵ Viz § 22c odst. 2 TZ NL.

²⁷⁶ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 37.

²⁷⁷ RODRIGUES, Anabela Miranda et al. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives to Imprisonment across Europe. Non-custodial sanctions and measures in the member states of the European union: Comparative report*. Coimbra: Instituto Jurídico, 2022, s. 23.

nevykonat.²⁷⁸ Tato náhradní doba je stanovena ve výši minimálně jednoho dne a maximálně ve výši čtyř měsíců, přičemž za každé dvě hodiny trestu obecně prospěšných prací se uloží maximálně jeden den trestu odnětí svobody.²⁷⁹ Dřívější úprava trestu obecně prospěšných prací pak ještě byla doplněna pravidlem, kdy v případě, že byla část trestu obecně prospěšných prací vykonána, se doba náhradního trestu odnětí svobody poměrně zkracovala.²⁸⁰

Trest obecně prospěšných prací může být vykonáván buďto individuálně, nebo v organizovaných skupinách pod dohledem probačního úředníka. Práce vykonávaná v organizovaných skupinách obvykle sestává z úpravy zeleně či úklidu veřejných prostranství, zatímco individuální práce může znamenat například práci v kuchyni v domově důchodců.^{281,282}

V případě současného uložení trestu obecně prospěšných prací a podmíněného trestu odnětí svobody lze uložit jako zvláštní podmínku rovněž elektronický monitoring.²⁸³ Elektronický monitoring i dohled bez využití elektronického monitoringu nad výkonem obecně prospěšných prací má na starost probační služba.²⁸⁴ Dle jejích statistik bylo v letech 2017 až 2021 vykonáváno průměrně 25.073 trestů obecně prospěšných prací. Tento trest byl ukládán nejčastěji z důvodu (i) agresivního chování, (ii) dopravního trestného činu, (iii) majetkové trestné činnosti, (iv) drogové trestné činnosti, (v) sexuálního trestného činu či (vi) majetkové trestné činnosti zahrnující násilí.²⁸⁵ Dle dat vědeckého výzkumného a dokumentačního střediska²⁸⁶ byl pak trest obecně prospěšných prací uložen v letech 2017 až 2021 průměrně 18.367 osobám jakožto samostatný trest, což tvořilo téměř 26 % trestů za odsuzující rozsudky v daném období.²⁸⁷

Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet OPP	28 163	27 743	28 662	15 169	25 628	25 099

²⁷⁸ Viz § 22d odst. 1 TZ NL.

²⁷⁹ Viz § 22d odst. 3 TZ NL.

²⁸⁰ Již neplatná úprava v § 22d odst. 4 TZ NL.

²⁸¹ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 38.

²⁸² Taakstraffen. *De Rechtspraak* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.rechtspraak.nl/Themas/Taakstraffen>

²⁸³ MEIJER, R. F., et al. *Criminaliteit en rechtshandhaving 2021*. 2022, s. 39.

²⁸⁴ DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands*. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, s. 14.

²⁸⁵ Jaarverslagen. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

²⁸⁶ Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (dále jen „WODC“).

²⁸⁷ Data vycházejí z tabulky č. 2 Přílohy. Průměrný počet odsuzujících rozsudků v letech 2017 až 2021 byl 70 667.

Data vycházejí z výročních zpráv nizozemské probační služby.²⁸⁸

6.3.1 Shrnutí trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací tvoří v Nizozemsku podstatnou část ukládaných trestů, čemuž odpovídá i jeho zařazení mezi hlavní tresty. Zároveň slouží i jako primární alternativa k trestu odnětí svobody a svou úpravou je téměř univerzálním druhem trestu, když důvody pro neuložení tohoto druhu jsou stanoveny tak, že v převážné většině případů může být trest obecně prospěšných prací uložený, pokud pachatel nepředstavuje bezpečnostní riziko pro společnost. Počet hodin obecně prospěšných prací a jejich výkon je upraven poměrně mírně, a to především vzhledem k neomezenosti doby výkonu. Jistým specifikem je pak možnost uložit k trestu obecně prospěšných prací elektronický monitoring. Tato možnost však bude pravděpodobně využívána především u osob vykonávající zároveň s trestem obecně prospěšných prací trest odnětí svobody. Trest obecně prospěšných prací tak svou úpravou umožňuje uložit tento druh trestu za širokou škálu trestných činů, čímž mohou být nahrazovány krátkodobé a středně dobré tresty odnětí svobody činnostmi společensky prospěšnou a užitečnou. Tomuto odpovídá i množství ukládaných trestů obecně prospěšných prací, které tvoří téměř 1/3 ze všech odsuzujících rozsudků. Nejméně trestů obecně prospěšných prací bylo uloženo v roce 2020, kdy se Nizozemsko, stejně jako téměř všechny ostatní země, potýkalo s pandemií onemocnění COVID-19. V daném roce bylo uloženo pouze 14.845 trestů obecně prospěšných prací, což je nejnižší počet v posledních více než deseti letech.²⁸⁹

6.4 Peněžitý trest

Peněžitý trest má v Nizozemsku stanovenou minimální částku tři eura. Maximální částka pak zaleží podle toho, dle jaké kategorie je peněžitý trest uložen. Trestní zákoník dělí peněžitý trest v § 23 odst. 4 TZ NL na šest kategorií, přičemž 1. kategorie má stanovenou maximální hranici na 450 EUR, 2. kategorie 4.500 EUR, 3. kategorie 9.000 EUR, 4. kategorie 22.500 EUR, 5. kategorie 90.000 EUR a 6. kategorie 900.000 EUR. Tyto částky se se mění každé dva roky k 1.1. daného roku dle aktuální výše inflace²⁹⁰, dané hodnoty jsou aktuální ke dni 30.6.2023 a platné od 1.1.2022. Za přešůpek nebo trestný čin, za který není stanovena pokuta, platí kategorie 1 až 3, a to buď v případech, kdy za tyto trestné činy nebyla výše peněžitého trestu specifikována nebo v případech, kdy sice výše peněžitého trestu specifikována byla, ale nebyla specifikována

²⁸⁸ Jaarverslagen. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

²⁸⁹ Viz tabulka č.2 Přílohy.

²⁹⁰ Viz § 23 odst. 9 TZ NL.

kategorie peněžitého trestu, avšak pouze pokud je maximální částka peněžitého trestu dle kategorie 1-3 vyšší než částka určená u daného trestného činu.

Při ukládání peněžitého trestu právnické osobě v případě, kdy lze za přestupek uložit pokutu šesté kategorie (900.000 EUR), ale není umožněno uložit přiměřený trest, lze uložit pokutu až do výše 10 % ročního obratu právnické osoby za účetní období předcházející předmětnému rozhodnutí.²⁹¹

Při určování výše peněžitého trestu se zohledňují finanční možnosti odsouzeného pachatele tak, aby nebyl nepřiměřeně postižen jeho příjem a majetek.²⁹² Zákon dále určuje pravidla pro případy, kdy je uložena jedna nebo více pokut ve výši alespoň 225 EUR.²⁹³ V takových případech zákon umožňuje zaplatit tuto částku ve splátkách, přičemž jedna splátka musí být ve výši alespoň 45 EUR. V případě, že bude částka rozdělena na splátky, musí se zároveň v rozhodnutí stanovit i lhůty pro splacení jednotlivých splátek, které mohou být v rozmezí jednoho až třech měsíců, avšak dohromady nesmí přesáhnout dobu dvou let, resp. jednoho roku v případě uložení peněžitého trestu trestním příkazem.²⁹⁴

V případě, že nedojde k zaplacení peněžitého trestu, uloží se náhradní trest odnětí svobody. Náhradní trest odnětí svobody nesmí být kratší než jeden den a delší než jeden rok, přičemž se za každých nezaplacených 25 EUR nesmí uložit trest odnětí svobody vyšší, než je jeden den.²⁹⁵

6.4.1 Shrnutí peněžitého trestu

Peněžitý trest je v nizozemském trestním zákoně upraven oproti trestu obecně prospěšných prací poměrně stručně a obdobně se problematice peněžitého trestu věnuje i zahraniční literatura. Zajímavé je však rozdělení peněžitého trestu do šesti kategorií. Konkrétní rozmezí daných částek se pak určuje až u jednotlivých trestných činů, kdy dolní hranicí můžou být 3 EUR a horní hranicí jedna ze šesti kategorií. Tento systém umožňuje zákonodárci u konkrétních trestných činů zdůraznit závažnost spáchaného trestného činu a očekávanou výši ukládaných peněžitých trestů obdobně jako je tomu u trestu odnětí svobody, kdy je zpravidla určeno rozmezí let, které mohou být uloženy za daný trestný čin. Rovněž úprava výše jednotlivých kategorií, které se pravidelně zvyšují každé dva roky, představuje značné usnadnění a zpřehlednění dané úpravy.

²⁹¹ Viz § 23 odst. 7 TZ NL.

²⁹² Viz § 24 TZ NL.

²⁹³ Viz § 24a TZ NL.

²⁹⁴ Viz § 24a odst. 2 a 3 TZ NL.

²⁹⁵ Viz § 24c odst. 3 TZ NL.

Zvyšování částek díky tomu probíhá postupně po menších částkách a také pravidelně, čímž se předchází dlouhým politickým debatám o to, zda částky zvýšit či nikoliv a o kolik.

Peněžitý trest byl v Nizozemsku vždy ukládán v podobné míře jako trest obecně prospěšných prací. V posledních letech však začíná oproti trestu obecně prospěšných prací zaostávat. V roce 2019 bylo uloženo 19.145 trestů obecně prospěšných prací a 18.800 peněžitých trestů, přičemž dohromady byly tyto tresty uloženy v 795 případech. V roce 2021 však bylo uloženo trestů obecně prospěšných prací 16.250 osobám a peněžitý trest pouze 12.250 osobám, což je o více než 6.000 uložených trestů méně než v roce 2019.²⁹⁶ Z těchto dat je tak patrné, že se v Nizozemsku neklade stejný důraz na ukládání peněžitých trestů jako například v České republice a je zde větší preference trestu obecně prospěšných prací.

²⁹⁶ Viz tabulka č. 2 přílohy.

7 Srovnání

7.1 Domácí vězení a elektronický monitoring

Vzhledem k tomu, že trest domácího vězení není v Nizozemsku zaveden, lze srovnávat pouze úpravu a využívání elektronického monitoringu v České republice a Nizozemsku. Elektronický monitoring je v České republice oproti Nizozemsku novinkou, když byl prakticky zaveden až v roce 2018. Povinnost podrobit se elektronickému monitoringu je v obou zemích podobná. V České republice lze uložit elektronický monitoring při (i) podmíněném propuštění s dohledem, (ii) nahrazení vazby s dohledem a (iii) domácím vězením.

Nizozemsko, jak již bylo řečeno výše, neumožňuje uložení elektronického monitoringu při trestu domácího vězení, když tento druh trestu nizozemský trestní zákon nezná, ačkoliv se o jeho zavedení již dlouhodobě diskutuje. Argumenty pro jeho zavedení jsou samozřejmě ušetření finančních prostředků a uvolnění místa ve věznicích, zatímco proti jeho zavedení se uvádí nemožnost výchovného působení na „vězně“, nedostatečná přísnost tohoto druhu trestu oproti trestu odnětí svobody, a nakonec také potenciální negativní vliv na případné další obyvatele obydli, kde by se „vězeň“ nacházel.²⁹⁷ Co se týče námitky nedostatečného výchovného působení na odsouzeného, byla by zde možnost ukládat k trestu domácího vězení povinnost navštěvovat behaviorální či jiné programy. Trest domácího vězení je samozřejmě mírnější variantou než trest odnětí svobody, pokud však odsouzený nepředstavuje bezpečnostní riziko pro společnost, je otázkou, zda je skutečně nutné, aby setrval ve vězení či zda není pro odsouzeného i pro společnost vhodnější a výhodnější, aby byl potrestán jiným způsobem, přičemž domácí vězení, jakožto trest také omezující svobodu pohybu se může nabízet jako vhodná varianta, obzvláště, když je možnost využít jako prostředek dohledu elektronický monitoring. A k poslednímu argumentu lze jen dodat, že přítomnost odsouzeného v jeho domově by měla mít naopak vliv pozitivní, o to spíše, pokud se jedná o osobu, která pečuje o děti či jiné blízké osoby.

Nizozemsko umožňuje uložit elektronický monitoring kromě podmíněného propuštění s dohledem a nahrazení vazby s dohledem také v případě penitenciárních programů či například podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. Využití elektronického monitoringu je tak i přes neexistenci trestu domácího vězení v Nizozemsku poměrně široké.

Obě země pak využívají elektronický monitoring v případech zákazu vstupu na určité místo či povinnosti setrávat na určitém místě.

²⁹⁷ BOONE, Miranda, Matthijs VAN DER KOOIJ a Sephanie Rap. *Current Uses of Electronic Monitoring in the Netherlands*. Utrecht University, 2016, s.7-8.

Obě země rovněž využívají, resp. využívaly podobné technologie a zařízení k zajištění fungování elektronického monitoringu, tedy především elektronické náramky fungující na rádiových vlnách a GPS signálu nebo zařízení elektronického monitoringu sloužícího k ochraně obětí. Nizozemsko i Česká republika také využívaly technologie ke kontrole dodržování zákazu užívání alkoholu. Nizozemsko však má, alespoň dle mého názoru, lepší technologii, kdy zařízení automaticky snímá pot svého nositele, což zajišťuje kvalitnější kontrolu osoby. Zároveň pak není systém závislý na spolupráci odsouzeného, tak jak je tomu u systému, který fungoval v České republice, kdy odsouzený po kontrole jeho totožnosti musel dýchat do alkoholtesteru.

Elektronický monitoring je pak v Nizozemsku dle dostupných dat probační služby a WODC využíván sice ve vyšší míře než v České republice, ale i tak se jedná o velmi nízký počet případů. Pozitivní je však nárůst využívání elektronického monitoringu, a to především v roce 2021, kdy byl elektronický monitoring uložen v 1 183 případech. V případě České republiky pak lze očekávat zvýšení využívání elektronického monitoringu po dodání potřebných zařízení novou společností FORSOLUTION CZ, s.r.o.

Rok	% za rok		% za rok		% za rok		% za rok	
	2018	2018	2019	2019	2020	2020	2021	2021
Česká republika	114	0,22%	347	0,64%	320	0,67%	220	0,45%
Nizozemsko*	650	0,84%	630	0,84%	730	1,24%	1183	1,94%

Tabulka udává hodnoty uložení elektronického monitoringu za daný rok a následně jejich procentuální podíl vzhledem k počtu odsouzených za daný rok.²⁹⁸

7.2 Trest obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací je v základních aspektech upraven v České republice i v Nizozemsku v podstatě stejně. V obou zemích se jedná o neplacený výkon obecně prospěšné činnosti, která se obvykle sestává z úklidu veřejného prostranství či obdobných činností.

V obou zemích je trest obecně prospěšných prací vyměřován počtem hodin, v případě České republiky je však stanovena jak dolní hranice, tedy 50 hodin, tak i horní hranice 300 hodin, kdežto v Nizozemsku je stanovena pouze hranice horní ve výši 240 hodin. V Nizozemsku tak je

²⁹⁸ Vlastní výpočet dat pocházejících z:

Česká republika: Souhrnný přehled: statistika sankcí a opatření za léta 2010 až 2018. *Justice: náramky* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/souhrnny-prehled/>

Nizozemsko: Jaarverslagen. Reclassering Nederland [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

maximální možný počet hodin nižší a zároveň i minimální počet hodin může být teoreticky stanoven ve výši jedné hodiny, což může umožnit širší využívání tohoto druhu trestu. V České republice je pak potřeba vykonat trest obecně prospěšných prací do jednoho roku od jeho uložení, zatímco v Nizozemsku tato časová hranice již upravená není, čímž může být výkon trestu rozložen do delšího časového období. Možnost rozložit si trest obecně prospěšných prací do období delšího než jeden rok pak může být výhodná především pro pracující osoby, které by nemusely v jednom roce stíhat vykonat trest obecně prospěšných prací, ale s neurčenou hranicí pro výkon trestu jim umožňuje individuálnější nastavení plánu pro výkon jednotlivých hodin trestu.

Dalším rozdílem je určení pro výpočet přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody, kdy se v České republice přemění každá jedna hodina trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody při současném nepřesáhnutí horní hranice trestu odnětí svobody stanovené u daného trestného činu, kdežto v Nizozemsku se uloží za každé dvě hodiny trestu obecně prospěšných prací maximálně jeden den trestu odnětí svobody, přičemž mohou být uloženy nejvýše čtyři měsíce trestu odnětí svobody. Náhradní trest odnětí svobody je tak výrazně kratší než trest odnětí svobody, který by pachateli za daný trestný čin hrozil. Zároveň se jedná o mnohem vstřícnější úpravu, než která je upravena v České republice.

Trest obecně prospěšných prací pak lze v Nizozemsku uložit současně s podmíněným trestem odnětí svobody či s dohledem v podobě elektronického monitoringu, což v České republice upraveno není. Vzhledem k tomu, že lze trest obecně prospěšných prací kdykoliv za jeho trvání přeměnit na trest odnětí svobody, zdá se současné uložení trestu obecně prospěšných prací a podmíněného trestu odnětí svobody nadbytečné. Oproti tomu elektronický monitoring může mít v určitých případech svůj smysl a význam, obzvlášť pokud byla odsouzenému k trestu obecně prospěšných prací uložena omezení spočívající v zákazu výskytu se na určitých místech nebo v případech, kdy se odsouzený nedostavil na některý z termínů výkonu trestu obecně prospěšných prací a hrozí, že bude celý výkon trestu obecně prospěšných prací zmařen.

Na druhou stranu, Česká republika má pro uložení trestu obecně prospěšných prací uloženy podmínky, které zase neobsahuje nizozemská úprava. Jedná se o úpravu souhlasného stanoviska pachatele a potvrzení o zdravotní způsobilosti pachatele k výkonu trestu. Zajímavou úpravou je především potvrzení o zdravotní způsobilosti pachatele. Při ukládání trestu obecně prospěšných prací totiž ještě není jisté, jakou konkrétní činnost by odsouzený měl vykonávat a nevydání potvrzení o zdravotní způsobilosti tak může být zbytečně omezujícím faktorem při ukládání trestu. Vzhledem k různorodosti možností výkonu trestu obecně prospěšných prací by mělo být

možno vybrat takový druh výkonu trestu, který by bylo možné vykonat i s určitou mírou zdravotního omezení.

Lze tedy uzavřít, že trest obecně prospěšných prací je v Nizozemsku upraven podstatně liberálněji než v České republice. Je tomu tak pravděpodobně proto, že se jedná o jeden z hlavních trestů a jako takový by měl být co nejvíce univerzální. Tomu také odpovídá množství ukládaných trestů obecně prospěšných prací, kdy v letech 2017-2021 byl v Nizozemsku průměrně uložen trest obecně prospěšných prací v cca 26 % ze všech odsuzujících rozsudků, kdežto v České republice se jednalo o cca 11 % ze všech uložených trestů pro dospělé osoby.²⁹⁹

7.3 Peněžitý trest

Z úprav peněžitého trestu u obou států je patrná rozdílnost vnímání tohoto druhu trestu. Zatímco Česká republika dlouhodobě tento druh trestu prosazuje jakožto jeden z nejuniverzálnějších druhů trestů, který by měl být ukládán co možná nejvíce (obdobně jako to má Nizozemsko s trestem obecně prospěšných prací), Nizozemsko peněžitý trest takto významně nevnímá a upřednostňuje spíše jiné duhy trestu.

Nejvýznamnějším rozdílem je způsob výměry peněžitého trestu. V České republice je výměra stanovena jednotným rozpětím od 20 do 730 denních sazeb ve výši 100 Kč až 50.000 Kč, kdežto Nizozemsko má stanovenou dolní hranici ve výši 3 EUR a horní hranici má variabilní podle závažnosti trestného činu od 450 EUR do 900.000 EUR. Tato úprava může být výhodnější v tom, že je více zřejmé, jaká částka peněžitého trestu bude pravděpodobně uložena. Přehlednosti rovněž přispívá pravidelné navyšování horní hranice peněžitého trestu, což přispívá k zachování obdobné přísnosti a míře zásahu do finančních prostředků odsouzeného během jednotlivých let.

Obě země pak připouštějí možnost uhradit peněžitý trest formou splátek. Liší se však ve výši náhradního trestu odnětí svobody, kdy v Nizozemsku lze uložit náhradní trest odnětí svobody maximálně na 1 rok, kdežto v České republice nesmí náhradní trest odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby za daný trestný čin, čímž může být náhradní trest odnětí svobody uložen na dobu delší než pouze jeden rok, což může sloužit jako významnější odstrašující účinek.

I přesto, že se v České republice klade na ukládání peněžitého trestu důraz, byl v letech 2017 až 2021 uložen v 19 % všech uložených trestů dospělých, kdežto v Nizozemsku byl peněžitý trest uložen v 25 % všech odsuzujících rozsudků. Ukládání peněžitých trestů se však v České

²⁹⁹ Data vycházejí z tabulky č. 1 a tabulky č. 2 Přílohy. Každá tabulka obsahuje částečně odlišná data, a to vzhledem k odlišnosti zaznamenávání dat jednotlivých dat, nejedná se tak o přesné srovnání.

republice s každým rokem zvyšuje. V případě pouze roku 2021 už byl peněžitý trest uložen v 23 %, všech uložených trestů dospělým, zatímco v Nizozemsku tvořil peněžitý trest 21 % ze všech odsuzujících rozsudků.³⁰⁰

³⁰⁰ Data vycházejí z tabulky č. 1 a tabulky č. 2 Přílohy. Každá tabulka obsahuje částečně odlišná data, a to vzhledem k odlišnosti zaznamenávání dat jednotlivých dat, nejedná se tak o přesné srovnání.

8 Úvahy de lege ferenda

V rámci této kapitoly považuji za vhodné na úvod zmínit, že shledávám právní úpravu České republiky alternativních trestů dostatečnou, a to jak co do možností a variant alternativních trestů, tak i co do jejich konkrétního vymezení a stanovených podmínek. Vždy lze však nalézt možnosti, jak by šla stávající právní úprava pozměnit a nejlépe i vylepšit. Tyto možnosti lze získávat z úpravy cizích států či pouhými teoretickými návrhy, přičemž v této kapitole bude vycházeno především z úprav jiných států, které by mohly být inspirací i pro české zákonodárce. Jednu z nejpodstatnějších změn v ukládání alternativních trestů by mohlo (a mělo) přinést znovu zavedení elektronického monitoringu, které by mělo být v České republice zprovozněno v roce 2024. Nizozemsko je v této oblasti pozitivní inspirací především díky užívání tzv. alkoholmetrů, které považuji za více efektivní než alkohol testery používané v letech 2018 až 2021 Českou republikou a myslím, že by bylo vhodné jejich zavedení i v České republice. Jejich výhoda spočívá především v nepřetržitém nošení odsouzeným, což zajišťuje vyšší míru jistoty, že měřenou osobu bude skutečně odsouzený, ale i v možnosti kdykoliv zjistit přítomnost alkoholu v těle odsouzeného. Další výhodou pak je, že pachatel musí pouze strpět nošení daného zařízení a nemusí se samotného měření jakkoliv aktivně účastnit.

V případě trestu obecně prospěšných prací, bych doporučovala ke zvážení, prodloužení doby stanovené pro výkon trestu alespoň na dobu dvou let, a to z toho důvodu, že při maximální možné výměře, tedy 300 hodin, může být vykonání trestu, obzvláště pro odsouzené, kteří jsou rovněž zaměstnání, téměř nemožné. Dalším pozitivním krokem pro zvýšení ukládání trestu obecně prospěšných prací by mohlo být zavedení možnosti ukládat trest obecně prospěšných prací vedle podmíněného trestu odnětí svobody, či ukládání trestu obecně prospěšných prací v kombinaci s elektronickým monitoringem tak, jak je tomu v Nizozemsku. V případě podmíněného trestu odnětí svobody by se mohlo jednat o ukládání trestu za závažnější trestné činy, kde by se zdál samostatný podmíněný trest nedostačující a trest obecně prospěšných prací by mohl sloužit jako vhodné doplnění tohoto trestu. Podmíněný trest odnětí svobody by se však v kombinaci s trestem obecně prospěšných prací mohl zdát jako nadbytečný, což by způsobilo neukládání této kombinace trestů. Elektronický monitoring by pak mohl sloužit jako dodatečný dohled v případech, kdy se odsouzený vykonávající trest obecně prospěšných prací opakovaně nedostavil ve stanovenou hodinu na místo, kde měl trest obecně prospěšných prací vykonávat.

Úpravou peněžitého trestu v Nizozemsku by se Česká republika mohla inspirovat především stanovením jednotlivých kategorií, které mohou usnadňovat určení maximální částky za jednotlivé trestné činy a učinit tak ukládání peněžitých trestů více transparentním.

Zajímavé jsou však samozřejmě i úpravy v jiných státech. V Polsku například existuje možnost uložit místo náhradního trestu odnětí svobody náhradní trest obecně prospěšných prací. Ve Velké Británii pak fungují tzv. centra pro ženy, která slouží jako podpora pro ženy, které jsou ve výkonu trestu nebo které ukončily výkon trestu.³⁰¹ Tato forma podpory si klade za cíl kromě snížení celkové populace žen ve vězení také snížení recidivy u žen, přičemž právě recidiva se u žen účastnících se programů ženských center dle statistik snížila.^{302,303}

Každý stát tak má své zvláštnosti a odchylky při stanovení druhů trestů a jejich ukládání. Je to samozřejmě dáno i odlišnou sankční politikou, kdy je podstatné si především určit, z jakého důvodu daný trest ukládáme. Zdali je to jen z důvodu potrestání pachatele, nebo zda spíše cílíme na jeho nápravu. Stejně tak by mělo být i určeno, z jakého důvodu jsou ukládány alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Je to čistě z ekonomického důvodu, tedy, že je třeba snížit obsazenost a celkovou vytíženost věznic? Nebo jsou ukládány proto, že některé druhy trestů přinášejí vyšší míru resocializace odsouzených a nižší míru recidivy, a tedy celkově více přispívají k „nápravě“ pachatele? Dle mého názoru by měla být primárním faktorem pro ukládání trestů druhá varianta, která by měla být z dlouhodobého hlediska i finančně výhodnější (pokud se sníží recidiva, sníží se počet spáchaných trestných činů, soudních řízení i počet uložených trestů odnětí svobody). Při ukládání trestů a případných přiměřených povinností a omezení je tak třeba hledět i na individuální potřeby pachatele tak, aby měl uložený trest potřebný efekt „převýchovy“ na pachatele.

³⁰¹ HEARD, Catherine. Alternatives to imprisonment in Europe: A handbook of good practice. *European Prison Observatory: Alternatives to detention*. s. 31.

³⁰² Why Women's Centres Work: An Evidence Briefing. In: *The Tavistock Institute of Human Relations* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: https://www.tavinstitute.org/wp-content/uploads/2019/05/Women-and-Girls-Briefing-Report-Final-_web.pdf

³⁰³ The value of Women's Centres. In: *Women in prison* [online]. 2022 [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://womeninprison.org.uk/media/downloads/The-value-of-Womens-Centres-report.pdf>

Závěr

Cílem této práce bylo popsat právní úpravu alternativních trestů v České republice se zaměřením na trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest, následně ji porovnat s právní úpravou obdobných trestů v Nizozemsku a zjistit odlišnosti mezi jednotlivými úpravami.

Při zpracování tématu jsem se nejdříve zaměřila na teoretické a obecné pojmy, ze kterých alternativní tresty vycházejí. Věnovala jsem se tak pojmu a účelu trestu, institutu restorativní justice nebo také samotnému obecnému pojmu alternativního trestu.

Následně jsem se věnovala jednotlivým alternativním trestům, tedy trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu. Při deskripci jednotlivých trestů v tuzemsku jsem se snažila postupovat systematicky, především tedy vždy rozčlenit jednotlivé kapitoly obdobným způsobem tak, aby bylo členění kapitol přehledné, a zároveň aby bylo umožněno jednodušší porovnání historického vývoje, základních charakteristik, způsobů ukládání trestu a dalších podstatných aspektů mezi tresty.

Popis právní úpravy trestů v Nizozemsku je o něco stručnější, a to především z důvodu horší dostupnosti zdrojů, kdy jsem vycházela především ze samotného zákona a z webových stránek probační služby a jejích dokumentů, z nichž jsem především využila ročenky probační služby.

Trest domácího vězení je v České republice poměrně kvalitně a podrobně upraven, problémem však je jeho nevyužívání. V Nizozemsku se zavedení tohoto druhu trestu teprve zvažuje, a proto jsem při srovnání byla nucena využít pouze úpravu a využití elektronického monitoringu. Technické způsoby využití elektronického monitoringu jsou v obou státech v základních rysech stejné, Nizozemsko má však dle mého názoru lepší technickou variantu pro sledování dodržování zákazu požívání alkoholu. I přes danou úpravu a technické možnosti využití elektronického monitoringu mě překvapila jeho nízká míra ukládání. Naději na zvýšení počtu odsouzených podrobených elektronickému monitoringu v České republice skýtá jeho znovuzavedení v roce 2024 (snad) spolehlivější společností, což by mohlo zvýšit důvěru v tyto technické prostředky dohledu a zvýšení jejich využívání. V Nizozemsku v posledních letech již dochází ke zvyšování počtu uložených dohledů souvisejících s elektronickým monitoringem a lze předpokládat, že v případě zavedení trestu domácího vězení bude tato možnost využívána ještě několikanásobně více.

Trest obecně prospěšných prací pak je v základních rysech upraven v České republice a Nizozemsku obdobně. Rozdílem je pak míra ukládání tohoto druhu trestu, kdy v Nizozemsku je tento druh trestu ukládán až o cca 15 % více než v České republice. V Nizozemsku je pak také

vnímán trest obecně prospěšných prací, jako jedna z hlavních alternativ k trestu odnětí svobody, kdežto v České republice je za hlavní alternativu považován spíše podmíněný trest odnětí svobody či, především v poslední době, peněžitý trest.

Peněžitý trest pak je upraven rovněž obdobně v České republice i v Nizozemsku. Za hlavní odlišnost považuji rozdělení peněžitého trestu na kategorie v rámci nizozemské úpravy, která může přispět k vyšší právní jistotě, a také k jasnějšímu stanovení hranic pro výši uložené částky při ukládání peněžitého trestu.

Obecně tak lze říci, že právní úpravy obou států nejsou nějak zásadně rozdílné a v základních rysech jsou si velmi podobné. Za hlavní rozdíl tak považuji spíše způsob ukládání trestů, kdy v Nizozemsku je očividně kladen vyšší důraz na ukládání alternativních trestů. Současně je však třeba dodat, že se v Nizozemsku v posledních letech podstatně snížil i celkový počet odsouzených, což jistě ovlivnilo i využívání odklonů během trestního řízení. Významný vliv pak má v Nizozemsku i probační služba, která je aktivní již během trestního řízení a obvykle i v rámci výkonu trestu. Z jejich dokumentů pak je patrná snaha nevnímat odsouzeného jako někoho, kdo spáchal „zlo“ a musí si odpykat svůj trest, ale jako osobu, člena společnosti, které je potřeba věnovat specifickou péči a pozornost. Subjektivně jsem tedy z jejich popisu práce vnímala spíše snahu o tzv. „proklientský“ přístup, než o pouhý vztah odsouzeného a toho, kdo nad ním dohlíží.

Na závěr lze možná ještě dodat, že právní úprava ukládání trestů může obsahovat mnoho prvků restorativní justice, ale dokud se nezmění názor odborné i laické veřejnosti na hlavní účel trestu a jeho smysl, tak se i ta sebelepší úprava nebude dostatečně aplikovat.

Seznam použitých zdrojů

Komentáře, monografie a odborné články

BOONE, Miranda, Matthijs VAN DER KOOIJ a Sephanie Rap. *Current Uses of Electronic Monitoring in the Netherlands* [online]. Utrecht University, 2016, 99 s. [cit. 2023-08-23].

Dostupné z: https://www.uu.nl/sites/default/files/country_report_netherlandsfinal.pdf

BRUCKNEROVÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007, 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

DE JONGE, Gerard, Leo TIGGES a Sonja MEIJER. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives To Imprisonment Across Europe. Non-Custodial Sanctions And Measures In The Member States Of The European Union: The Netherlands* [online]. Coimbra: Instituto Jurídico, 2021, 34 s. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z:

<https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/282173/282173.pdf?sequence=1>

DE KOK, Marco, Leo TIGGES a Anton VAN KALMTHOUT. *Probation in Europe: The Netherlands* [online]. Utrecht: CEP, Confederation of European Probation, 58 s. [cit. 2023-08-23]. ISBN 978-90-820804-0-7. Dostupné z: <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/09/Probation-in-Europe-the-Netherlands.pdf>

HEARD, Catherine. *Alternatives to imprisonment in Europe: A handbook of good practice. European Prison Observatory: Alternatives to detention* [online]. 38 [cit. 2023-08-23].

Dostupné z: <http://www.prisonobservatory.org/upload/Good%20practice%20handbook%20AS.pdf>

JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, 631 stran. ISBN 978-80-7502-499-2.

KALMTHOUT, Anton M. van, Jenny ROBERTS a Sandra VINDING. *Probation and probation services in the EU accession countries*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2003, viii, 320 s. ISBN 90-5850-050-0.

KALVODOVÁ, Věra. *Peněžitý trest – praxí konečně doceněná alternativa trestu odnětí svobody?* In: GRIVNA, Tomáš a kol. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 97-106.

KARABEC, Z. *Koncept restorativní justice*. In: Zdeněk Karabec, *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*, 2003, s. 5-20.

KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

MEIJER, R. F. et al. *Criminaliteit en rechtshandhaving 2021: Ontwikkelingen en samenhangen* [online]. 2022, 189 s. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z:

<https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3206/Cahier-2022-12-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=>

Pravidla a standardy probační a mediační činnosti. Probační a mediační služba, 2021.

ROBINSON, Gwen; MCNEILL, Fergus (ed.). *Community punishment: European perspectives*. Routledge, 2016, 273 s. ISBN 1-315-76848-8.

RODRIGUES, Anabela Miranda et al. *Promoting Non-Discriminatory Alternatives to Imprisonment across Europe. Non-custodial sanctions and measures in the member states of the European union: Comparative report* [online]. Coimbra: Instituto Jurídico. 2022, 127 s. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2022/12/Comparative-Study-eBook-English.pdf>.

ROZUM, Jan a kol., 2020. Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita. Vydání: první. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 251 s. ISBN 978-80-7338-188-2.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, 4933 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3875.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 251 stran. ISBN 978-80-7380-312-4.

Internetové zdroje

Criminaliteit en rechtshandhaving 2021. *WODC Repository* [online]. [cit. 2023-09-02]. Dostupné z: <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3206>

ČTK. Blažek chce změnit navrženou úpravu peněžitých trestů za znásilnění. Je podle něj „nevysvětlitelná“. Český rozhlas [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/znasilneni-penezity-trest-pavel-blazek_2306251308_mst?fbclid=IwAR272gGUnqJtcvoFUVFP9pxnyq78jx7XLu8QTMb4Fful7OmxBZenzXnQ-g8

DIMUN, Petr. Plán, jak ulevit přeplněným věznicím: Prvotrestaným by měly soudy povinně ukládat peněžité trest. *Česká justice* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/02/plan-jak-ulevit-preplnenym-veznicim-prvotrestanym-by-mely-soudy-povinne-ukladat-penezity-trest/>

Elektronický monitorovací systém: prostředky. *Justice: náramky* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#prostredky>

Elektronický monitorovací systém: technologie. *Justice: náramky* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#technologie>

Elektronische Monitoring. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/elektronische-monitoring>

Jaarverslagen. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

Probační a mediační služba obnovuje běžný režim, sjednává osobní schůzky. *Advokátní deník* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/05/13/probacni-a-mediacni-sluzba-obnovuje-bezny-rezim-sjednava-osobni-schuzky/>

Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou supercom. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>

Přehledy statistických listů. *Infodata* [online]. [cit. 2023-09-02]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statisticky-ch-listu.html>

Resocializační programy. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/>

Rozhodnutí o výběru dodavatele EMS II. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/rozhodnuti-o-vyberu-dodavatele-ems-ii/>

Souhrnný přehled: statistika sankcí a opatření za léta 2010 až 2018. *Justice: náramky* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/souhrnny-prehled/>

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden: Wet van 28 september 2016, houdende wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met de introductie van de bevoegdheid tot het bevelen van een middelenonderzoek bij geweldplegers en enige daarmee samenhangende wijzigingen van de Wegenverkeerswet 1994. *Overheid* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2016-353.html>

Statistics: Prison capacity and number of persons held. *Eurostat* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_pris_cap/default/table?lang=en

Taakstraffen. *De Rechtspraak* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.rechtspraak.nl/Themas/Taakstraffen>

The value of Women's Centres. In: *Women in prison* [online]. 2022, s. 32 [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://womeninprison.org.uk/media/downloads/The-value-of-Womens-Centres-report.pdf>

Ukončení elektronického monitoringu. *Justice.cz: náramky* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>

VESELÁ, Marie. Peněžitě tresty místo pobytu za mřížemi. Ministerstvo spravedlnosti připravuje plán, jak ulevit věznicím. *IRozhlas* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vezeni-penezity-trest-ministerstvo-spravedlnosti_2303130620_afo

Why Women's Centres Work: An Evidence Briefing. In: *The Tavistock Institute of Human Relations* [online]. s. 10 [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.tavinstitute.org/wp-content/uploads/2019/05/Women-and-Girls-Briefing-Report-Final-web.pdf>

Země napříč Evropou i světem přerušují kvůli koronaviru výkon trestu. *Advokátní deník* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/27/zeme-napric-evropou-i-svetem-prerusuji-kvuli-koronaviru-veznum-vykon-trestu/>

Právní předpisy a důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 117/1852 Sb., o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení

Zákon s identifikačním kódem BWBR0001854, Wetboek van Strafrecht (trestní zákon)

Zákon s identifikačním kódem BWBR0001903, Wetboek van Strafvordering (trestní řád)

Zákon č. 152/1995 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve

znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Rámcové rozhodnutí Rady 2008/947/SVV ze dne 27. listopadu 2008 o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty, Úř. věst. L 337/102, 16. 12. 2008

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 2734/16

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1339/2011

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27. 7. 2016, sp. zn. 5 To 332/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 7 Tz 25/2012
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. 4 Tz 133/2001
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 7 To 51/2002
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1451/2013
Usnesení Okresního soudu v Trutnově ze dne 9. 1. 2019, sp. zn. 1 T 68/2019
Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 807/18
Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2023, sp. zn. I. ÚS 961/23
Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 4. 2023, sp. zn. II. ÚS 559/23
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 3 Tdo 12/2022
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2022, sp. zn. 6 Tdo 425/2022
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2023, sp. zn. 7 Tdo 171/2023
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2022, sp. zn. 8 Tdo 728/2021
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 2016, sp. zn. 11 Tdo 630/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 8 Tdo 138/2022
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2022, sp. zn. 7 Tdo 40/2022
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2023, sp.zn. 6 Tdo 63/2023

Přílohy

Tabulka č. 1 – Počet uložených trestů v České republice³⁰⁴

Rok	Trest domácích o vězení	Trest obecně prospěšných prací	Peněžitý trest (hlavní trest)	Peněžitý trest (ve spojení s jiným trestem)	Trest odnětí svobody	Podmíněný trest odnětí svobody	Odsouzené osoby celkem
2009 x		11242	5270	1768	10477	40514	71069
2010	117	6984	3461	1547	11628	43325	68262
2011	218	6152	3075	1314	11553	44758	67957
2012	379	7681	2845	1335	11450	44658	69285
2013	173	6451	2491	1141	8501	56352	75993
2014	156	7727	2568	1229	9485	49346	71232
2015	130	7470	2341	1284	9463	43132	64166
2016	101	6936	3188	1753	9429	38567	60111
2017	92	5786	5642	2478	8342	32766	54474
2018	83	5372	6841	2473	8576	30628	52170
2019	130	5658	7581	2360	8843	30151	54273
2020	93	5240	7818	2180	7910	24920	47448
2021	82	5029	8849	2477	8435	24212	48515

³⁰⁴ Data vycházejí ze statistických listů trestních. Dostupné zde: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Tabulka č. 2 – Počet uložených trestů v Nizozemsku³⁰⁵

rok	trest domacích o vězení	trest obecně prospěšných prací	peněžitý trest	peněžitý trest obecně prospěšných prací	trest peněžitý trestem obecně prospěšných prací	trest odnětí svobody (včetně opatření pro mladistvé)	celkový počet odsuzujících rozsudků
2009	x	29 640	46 720	2 065	25 175	118 415	
2010	x	25 885	37 170	1 690	23 495	101 445	
2011	x	25 265	32 940	1 385	24 750	96 670	
2012	x	25 575	26 295	1 245	25 665	91 305	
2013	x	24 475	26 500	1 035	26 645	91 075	
2014	x	23 880	24 005	900	25 905	87 550	
2015	x	24 070	24 920	855	26 480	89 210	
2016	x	22 390	20 160	850	25 125	80 815	
2017	x	21 885	20 220	860	25 425	80 860	
2018	x	19 710	20 050	775	24 360	77 230	
2019	x	19 145	18 800	795	25 000	75 765	
2020	x	14 845	13 045	570	20 900	58 560	
2021	x	16 250	12 250	605	21 300	60 920	

Tabulka č. 3 – počet uložených trestů obecně prospěšných prací dle nizozemské probační služby³⁰⁶

Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet OPP	28 163	27 743	28 662	15 169	25 628	25 099

³⁰⁵ Data vycházejí z tabulky s označením H6 WODC. Dostupné zde: <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3206>

³⁰⁶ Data vycházejí z výročních zpráv probační služby. Dostupné zde: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

Tabulka č. 4 – Druhy protiprávní činnosti, za které je ukládán trest obecně prospěšných prací³⁰⁷

Druh trestného činu	Počet % v roce 2017	Počet % v roce 2018	Počet % v roce 2019	Počet % v roce 2020	Počet % v roce 2021	Počet % v roce 2022
Agresivní chování vůči jiným osobám	34%	28%	28%	31%	30%	28%
Dopravní přešestupe k/trestný čin	1%	16%	19%	20%	24%	27%
Majetkový trestný čin	16%	23%	22%	22%	18%	14%
Drogové trestné činy	14%	10%	8%	11%	10%	10%
Majetkové trestné činy zahrnující násilí	9%	1%	1%	2%	2%	3%
Sexuální trestné činy	12%	2%	2%	2%	2%	2%
Ostatní trestné činy	8%	11%	11%	12%	2%	2%

³⁰⁷ Jaarverslagen. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

Tabulka č. 5 – Počet vykonaných behaviorálních programů³⁰⁸

Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet vykonaných behaviorálních programů	725	655	806	287	824	921

³⁰⁸ Jaarverslagen. *Reclassering Nederland* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

Tabulka č. 6 – Využívání elektronického monitoringu³⁰⁹

Rok	% za rok		% za rok		% za rok		% za rok	
	2018	2018	2019	2019	2020	2020	2021	2021
Česká republika	114	0,22%	347	0,64%	320	0,67%	220	0,45%
Nizozemsko*	650	0,84%	630	0,84%	730	1,24%	1183	1,94%

³⁰⁹ Vlastní výpočet dat pocházejících z:

Česká republika: Souhrnný přehled: statistika sankcí a opatření za léta 2010 až 2018. *Justice: náramky* [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/souhrnny-prehled/>

Nizozemsko: Jaarverslagen. Reclassering Nederland [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/jaarverslagen>

Abstrakt

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

Tato práce se zabývá vybranými alternativními tresty k trestu odnětí svobody. Konkrétně se věnuje trestu domácího vězení (včetně elektronického monitoringu), trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu, a to v rámci právní úpravy České republiky a Nizozemska.

První kapitola popisuje pojem a účel trestu, přičemž v první podkapitole jsou představeny rozdílná pojetí pojmu trest a v druhé podkapitole jsou uvedeny jednotlivé teorie trestání, účel trestu a jeho využití v právním systému České republiky.

Další tři kapitoly se věnují restorativní justici, probační a mediační službě, a nakonec i obecně alternativním trestům.

Kapitola pět se soustředí na úpravu alternativních trestů v České republice. Je rozdělena na šest podkapitol, kdy po obecném úvodu, popisu probace a představení důležité novely trestního zákoníku následující tři kapitoly věnují se postupně trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu. Tyto kapitoly jsou pak dále členěny na historický vývoj daného trestu, jeho charakteristiku a definici, ukládání daného trestu a případné ukládání přiměřených povinností a omezení, přeměnu daného trestu na jiný trest, výkon trestu, a nakonec je provedeno shrnutí úpravy daného trestu. V případě trestu domácího vězení sice chybí část o podmínkách výkonu trestu, za to je však navíc kapitola věnující se elektronickému monitoringu jakožto podstatné problematiky v rámci trestu domácího vězení. V poslední podkapitole páté kapitoly jsou pak stručně popsány zbývající alternativní tresty nespojené s odnětím svobody pro doplnění a ucelení dané problematiky.

V kapitole šest je obsažen popis úpravy alternativních trestů v Nizozemsku se zaměřením na úpravu elektronického monitoringu, trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Po obecném úvodu do právní úpravy trestání v Nizozemsku se další tři podkapitoly věnují úpravě elektronického monitoringu, trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu, přičemž každá podkapitola obsahuje i shrnutí k dané úpravě.

Kapitola osm pak obsahuje srovnání úprav České republiky a Nizozemska týkající se trestu domácího vězení a elektronického monitoringu, trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Kapitola s názvem Návrhy de lege ferenda obsahuje nastínění možných úprav českého právního řádu inspirovaných se nizozemskou úpravou.

Klíčová slova: Alternativní trest; Restorativní justice; Trest domácího vězení; Elektronický monitoring; Trest obecně prospěšných prací; Peněžitý trest

Abstract

Alternatives to unconditional sentence of imprisonment

This thesis examines selected alternative punishments to imprisonment. In particular, it focuses on home arrest (including electronic monitoring), community service and fines, in the context of the Czech and Dutch legislation.

The first chapter describes the concept and purpose of punishment, while the first subchapter introduces the different concepts of punishment and the second subchapter presents the different theories of punishment, the purpose of punishment and its use in the legal system of the Czech Republic.

The next three chapters are devoted to restorative justice, probation and mediation and finally to the concept of alternative punishment in general.

Chapter five focuses on the regulation of alternative sentencing in the Czech Republic. It is divided into six subchapters, where, after a general introduction and introduction of an important amendment to the Criminal Code. The following three subchapters cover the punishment of house arrest, community service and fine. These subchapters are then divided into the historical development of the punishment in question, its characteristics and definition, the imposition of the punishment in question and the imposition of adequate duties and restrictions, the conversion of the punishment in question into another punishment, the execution of the punishment and, finally, a summary of the regulation of the punishment in question. In the case of the sentence of house arrest, although there is no section on the conditions of imprisonment due to the fact that this issue is already covered in the subchapter on the imposition of house arrest, there is an additional chapter on electronic monitoring as an essential area of concern in the context of the sentence of house arrest. In the last subchapter of chapter five, the remaining alternative non-custodial sentences are then briefly described to complete the subject in matter.

Chapter six contains a description of the regulation of alternative sentences in the Netherlands, focusing on the regulation of electronic monitoring, community service and fines. After a general introduction to the regulation of sentencing in the Netherlands, the next three subchapters focus on the regulation of electronic monitoring, community service and fines with each subchapter including a summary of the regulation.

Chapter eight then compares the Czech Republic and the Netherlands regarding house arrest and electronic monitoring, community service and fines. The chapter entitled Proposals de lege

ferenda outlines possible modifications to the Czech legal system inspired by the Dutch legislation.

Key words: Alternative punishment; Restorative justice; House arrest; Electronic monitoring; Community service; Fine.